
3 1761 06633855 9

FRÅN KARELEN

AF

JAC. AHRENBERG.

FRÅN KARELEN.

VALD SAMLING

BERÄTTELSER OCH KULTURBILDER

AF

JAC. AHRENBERG,

förf. till "Familjen på Haapakoski".

STOCKHOLM.

ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1894.

FÖRETAL.

Föreliggande urval af bilder från Karelen hafva förut utkommit på finskt förlag; de ingå för det mesta i de tvenne samlingarna »Hemma» och »Österut», samt delvis i romanerna »Hihuliter» och »Stockjunkarn». Då dessa böcker i Sverige erhållit endast en sparsam spridning, har författaren och förläggaren vågat hoppas, att en upplaga, inrymmande i främsta rummet det som utom Finland kan väcka svenska läsares intresse, skall af allmänheten emottagas med välvilja.

De äldsta af ifrågavarande berättelser äro nedskrifna redan på 70-talet; sedan dess har Karelen genom järnvägar, lärda och folkskolor närmare förenats med det öfriga Finland, ännu ett par decennier och mycket af det som nu

ger det gamla sagolandet Karelen dess säregna prägel skall hafva utplånats för alltid. Hvad vi af det unga som kommer hoppas, är, att den politiska kamp — om västerländsk eller österländsk världsåskådning, som i dessa nejder förts i århundraden — skall få en för det öfriga Finland gynnsam lösning.

Helsingfors i nov. 1894.

J. A.

INNEHÅLL.

I.

HISTORIEN OM TRAFVAREN JALO.

Ehuru det led mot kvällen i slutet af augusti månad, sände solen ännu sina heta strålar i sned linje in i Kristian Kommonens stuga. Flugorna surrade nöjda och belåtna i solbaddet kring värden, som satt vid fönstret i stugan och envist tycktes betrakta de tvenne balsaminer, som styfva och högröda blommade i hvar sin spruckna spilkum på fönsterbrädet. Kristian hade suttit där redan länge och mellan balsaminernas blad och blomkronor blickat ut åt leden, liksom om han väntat på någon. Han hade väl hunnit öfver medelåldern, men såg betydligt äldre ut. Ögonen lågo djupt i hufvudet och ansiktet var starkt fåradt. Hans hustru, som väfde och slamrade med slagbom, sked och skyttel, tycktes icke heller vara fullt inne i sitt arbete, ty när helst Kristian säfligt rörde på sig, blickade hon oroligt upp

från väfven mot dörren; också hon tycktes vänta någon.

Bäst det var, steg nämndemannen Laurikainen in i stugan, hälsade och skakade omständligt hand med värden och värdinnan, som hvarken sågo glada eller öfverraskade ut öfver besöket. Nämndemannen satte sig vid bordet, teg en god stund, tände på pipan och tyckte omsider, att det var väl hett för att vara klockan fem på eftermiddagen, till hvilken ovedersägliga sanning Kristian tillade, att värmen nog hade gjort godt åt hafren. Småningom tinade samtalet upp: man behandlade dagens frågor, kursens fallande, sädesprisen hemma och i Ryssland, fisket samt tinget. Nu hade nämndemannen kommit dit han ville. Långsamt steg han upp, gick till spiseln, skakade askan ur sin pipa och sade likasom i förbigående:

— Dit är ni också för öfrigt kallad.

— Till tinget, jag? Nå af hvem då?

— Af Jegor Timofeitsch Ivanoff, er granne.

— Hm, nå hvad må det vara igen? Månne det kan vara för det stryk, han fick af mig i fjol våras.

— Å nej, stryk är behållen gåfva; det är nu den här historien om Jalo, hingsten, trafvaren hans.

— Nå, hvad rör den mig?

— Ja, inte vet jag, men kom nu bara i morgon, så får ni veta det.

Och sedan nämndemannen ett par gånger spottat eftertryckligt och dragit en suck af lättnad, steg han upp, tog afsked och gick.

Kristian skrapade sig i sin yfviga lugg och gick långsamt ut. Orolig vandrade han omkring på sina ägor, suckade tungt, nu då han var ensam, och återvände först sent på aftonen hem.

Då det ännu var för varmt inne i stugan, satte han sig på sin trappa för att njuta af aftonsvalkan. Natten var fuktig och varm; stjärnorna blickade sömniga genom en luft, som lik ett tunt flor skymde fästet. Fullmånen höjde sig därborta öfver mossen i stilla prakt; den blickade gul och väldig genom den glesa furudungen, som tvinande och sjuklig växte på tufvorna i det järnhaltiga vattnet. Den sista gransångaren sisade i skogen, och nattskärran flög, som om den varit drucken, än åt höger än åt vänster, än upp och än ned, försvann

då och då i natten, tryckte sig platt mot vägar och stigar, satt längs med trädgrenarna, kurrade och spann. Folket afskyr nattskärran, och denna afsky gjorde väl sitt till, att Kristian tyckte, det allt såg sorgligt och nedslående ut. Den yttre naturen tedde sig för honom såsom hans sinnesstämning lät honom uppfatta den. Den där historien om Jalo kunde han då rakt inte få ur sitt hufvud. Med Jalo voro förbundna alla minnen från den sist förflutna delen af hans lif. Allt hvad han drömt och längtat efter, allt som ängslat och skrämt honom, pinat sig in i hans sinne, allt hade rört sig omkring Jalo. Huru väl mindes han icke, när Jegor Timofeitsch Ivanoff öppnade sin handel i Tervola by. Allt som förut måste hämtas från staden kunde nu fås hos Jegor Timofeitsch. Denna Jegor, huru hade han icke varit smilande och ödmjuk, huru hade han icke nästlat sig in hos enhvar!

Det var då Jalo var ungefär på tredje året. Jegor hade varit allas tjänare. Krokig som en fällknif hade han bjudit på tobak och spitting, sagt: »gudas» och »adjös» och »var så bras» — »inga pingar, nå jas, gör ingenting — en annan gång, schkrifva opp i bok

— en annan gång husbond.» Det var så behändigt, men när året var slut, så var hans bok fullskrifven, och alla de små posterna gjorde en oerhörd summa. Och behöfde någon ett lån, ja hvem hade då pengar, om inte Jegor. Visst tog han tolf procent; men det var då utan omgångar, advokater, domare, nämndeman och så vidare. Och hvem behöfde icke penningar i dessa tider! Det behöfde hela världen och Kristian med. Och när fyra år förgått, då var det Jegor Timofeitsch Ivanoff, som ifrån att ha varit allas tjänare var allas herre. Nu raknade hans rygg i all hast; han vardt styf som en puukkoknif; nu lät det annorlunda.

— Drummel skall du så råg där? Nej hafre skall du så; inte kan jag få rågen såld nu för tiden! Skall du ha pengar till en ko, du har knappast föda för den du har? Nej pass!

Han sålde hafren från böndernas åkrar, innan den var skuren. Han högg deras skog till ved och pinnar utan vidare besked, än att han behagade nämna om saken för dem. Och huru växte icke denna förfärande skuld. Den var omättlig som filisteernas Molok. Allt försvann i dess väldiga gap. Den blef aldrig nöjd, oaktadt alla offer och afräkningar i form af

tjära, ved, talg, borst, fårkroppar, kräftor, fågel och hafre. Kristian var, om någon, fast för denna sin granne. Deras stugor lågo nämligen knut om knut. Han visste mera än andra, hvad det vill säga att vara gäldenär. Det var som om någon gnagt köttet och sugit märgen från hans ben. Han kände sig stundom alldeles maktlös mot denna grymma fiende och var redan betänkt på att som stafkarl gå från alltsammans, för att åter bli fri. Men när nöden var som störst, var hjälpen närmast. — Hjälpen, det var Jalo, som då vid Michaelitiden var sex år gammal.

Och hvilket djur var icke denna Jalo! Hans svarta fäll sken blank som siden. När man såg honom från sidan, tecknade sig mörkare och ljusare ringar på hans kors och länd. En sådan svans och man han hade, yppig och vågig! Hans hofvar voro som smidda af stål; hans bringa rymde luft som en bälg. Ögon hade han som en hafsörn. Han såg icke blott långt; han såg i dimma, i snöyra och mörker. Dock, för mer än hans skönhet och formfägring var hans själsadel. Han var stolt. Ett piskrapp var en skymf, som kunde bringa honom utom sig. Han var foglig, ehuru stark, han var smek-

sam, ehuru yster. Och ett sådant tacksamt hjärta han hade! Han strök sin varma, sammetslena nos längs Kristians arm, hvar gång denne gaf honom salt och bröd, hafre eller en sockerbit. Det djuret var bättre än mången människa, bestämdt bättre än hans olydiga dotter och otacksamma svärson. Hade någon sett honom skygga? Nej, inte för självfva fan! Hade han någonsin snubblat? Aldrig, icke i den värsta utförsbacke. Sådan var Jalo, det utmärktaste djur inom Finlands landamären. Knappt fanns ens i Ryssland dess like. När skulderna tryckte Kristian värst, när Molok öppnade sitt gap och fordrade mera offer, ständigt mera offer, gick Kristian in i stallet, ryktade sin Jalo, smorde hans hofvar svarta, flätade hans man och klappade hans manke. Och han var säker på att återvända från stallet vid bättre lynne, än då han gick dit.

När Jegor Timofeitschs fordringar växt Kristian öfver hufvudet, så att denne icke såg någon utväg att befria sig från sin blodsugare, spände han Jalo för en lätt släde och for till Viborg, för att tala med en advokat, »Syöteri» själf. Han kunde aldrig tro, att Jegor hade skrifvit riktigt upp. Hans fattiga små inköp,

litet tobak och hirsgryn, kaffe och socker, kunde aldrig stiga till en så stor summa. Det kunde aldrig hänga riktigt ihop. Och hans ockerräntor sedan!

Huru väl mindes han icke den resan! Det var en kall och klar januaridag. Snön låg jämn som insjöns spegel öfver fält och åkrar. Skuggorna från gärdesgårdar, stackar och rullstensblock föllo som blå fläckar på det hvita doket. Snösparfven sirrade i blinkflykt framför honom; skatan skrattade af välbehag, där den guppade på gärdesgårdarna; och Sipi, björnhunden med de spetsiga öronen och den ulliga svansen, satte af i fyrsprång framför Jalo, som sirligt slängde sina hofvar, likasom för sitt nöje. Det bar af som jehu. Det var så muntert, att den tryckande oron som plågat Kristian nästan förgick. Kristian hade hunnit nära Papula stadsdel, då han hörde någon hojta och ropa bakom sig. Han tog pipan ur munnen, böjde sig öfver släden, blickade bakom sig och såg en person, som i en liten kappsläde i fyrsprång följde honom, allt medan han vinkade med sina räfskinnsvantar. Kristian stannade, och den resande, en liten pälsklädd, ovig herre, som kuskade en råttfärgad vallack, nådde honom snart.

— God dag, husbond! Det var mig en trafvare ni har där! sade han ifrigt medan han tuggade sina frusna mustascher. Ja, jag må säga som sanningen är: väl en kvart har jag åkt allt hvad jag kunnat utan att få fatt i husbond. Hvarifrån är den hästen? Hvems är den? Hvad heter dess far och mor? Huru gammal är den? Nej, se en sådan bringa och såna ben den har!

Och den resande steg ur sin släde för att närmare betrakta Jalo. Kristian var både glad och stolt, gaf svar så långt han kunde och berömde sin häst för främlingen, som såg helt förtjust ut.

— Nå ni kommer väl med på kapplöpningen i öfvermorgon. Med en häst, sådan som er, är det rent ut en skyldighet. Jag är ryttmästar T., jag är en af prisdomarna; kom ihåg, första priset är tusen mark.

Kapplöpningen hade Kristian nog hört om. Ja några gånger hade han till och med tänkt därpå; men vanligen får man på landet veta, hvad som skall ske, först sedan det skett. Men nu — hvarför icke, då han i alla fall var i staden.

Kristian lofvade komma, och med ett handslag bekräftades öfverenskommelsen. Jalo, otålig

att komma i väg, försvann bakom närmaste backe som en blixt för den beundrande ryttmästaren.

Kristian tog del i kapplöpningen. Hvilka härliga dagar, hvilken tid af ära och triumf för Jalo och hans herre. Det fanns icke en tidning i vårt land, där icke Jalo och hans herre voro omtalade. Telegram gingo kring land och rike om Jalos bedrifter. Hans rekord var hos oss ovanligt, han tog första priset med glans framför gamla, bepröfvade kapplöpningshästar. Ännu, där Kristian satt tungsint och sorgsen på sin förstugutrappa, for ett soligt löje öfver hans anlete, när han tänkte på denna härliga dag. Huru väl mindes han den icke: solljus, blå himmel, fina, skimrande snöflingor, burna af vintervinden, musik och hurrarop, hetsiga drycker och Jalo dagens hjälte! Det var utan tvifvel hans lifs skönaste och mest innehållsrika dag. Men liksom de högsta vågorna falla djupast och de högsta tallarna ge de längsta skuggor, så förde den dag, då han och Jalo stodo högst på lyckans tinnar, med sig den djupaste sorg.

Hos advokaten var intet att göra; tvärtom fick Kristian höra, att Jegor fått utslag på honom hos guvernören. Hans skulder med räntor

och allt voro förfallna. Jalo måste säljas, men priset räckte icke till att gälda skulden. Kristian söp sig full, grät, nyktrade åter till, och under alla dessa skiftande sinnestillstånd bråkade han med priset i oändlighet. Till sist måste det blifva handel af. Jalo såldes åt en rysk handlande, och bedröfvad och vild kom Kristian hem med en märr, som han från första stunden hatade. En ringa tröst var, att hans plånbok var full af hundramarkssedlar, dem Jalo sprungit i hop till en afskedsgåfva åt sin herre.

Kristian var otröstlig. Att nu till ge penningarna åt Jegor föreföll honom som ett vansinne. Det var som att kasta dem i sjön med detsamma. Omsider måste det dock ske. Han steg in i Jegors bod, just då denne var ensam, betalade honom och fick åter sina skuldsedlar och värdepapper. Jegor var oförsiktig nog att fälla några förolämpande ord. Med detsamma rann sinnet öfver hos Kristian, och hade Jegor icke förut vetat hvad stryk var, så nog visste han det, när grannen lämnade hans butik. Från den dagen var där en dödlig fiendskap mellan de båda grannarna.

Kristian var fri, men om han äfven förhäfde sig däröfver, då han kunde höras af Je-

gor, blödde dock hans hjärta. Hvad betydde friheten för honom, när Jalo var borta! Han var fri från en hotande fara, men han hade också mist sin enda glädje. Hans lif hade förlorat sin spänning: inga skulder att rufva öfver, ingen Jalo att älska, att glädja sig åt. Som salt i hans svidande hjärtas sår voro de sparsamma tidningsnotiser, af hvilka han då och då fick del. »Den utmärkta trafvaren Jalo, som vann första priset i Viborg, har åter hedrat sig,» eller »stortrafvaren Jalo har vunnit ett pris vid trafkörningen i Tavastehus.» Sådana dagar var Kristian sig icke lik: antingen satt han tyst och surmulen som en bofink i regnväder, eller var han vred och fräste som eld i enris.

Småningom mognade hos honom tanken att, kosta hvad det ville, återförvärfva sig djuret. Hvad tjänade det till att samla utan mål åt glupska arfvingar och själf lefva fram sitt lif utan glädje? Hans svärson väntade ju med otålighet att få ärfva honom, och hans dotter med. Om han åtminstone hade haft barnabarn. Nej, som det nu var, var det bäst att se till, att Jalo kom hem igen.

Efter många omvägar fick han borgesmän och erhöll vid häradsrätten inteckning i sin egendom. Det återstod endast att lyfta penningarna och ge sig af för att handla på hästen. »Dyrare än penningar» skulle den i alla fall icke vara. Köparen där borta i Viborg hade många hästar och skulle utan tvifvel mot hederlig vedergällning afstå Jalo. Dagen för resan var redan bestämd, då Kristian en vacker julimorgon, just då han höll på att med sin puukkoknif raspa bort några styfva, hvita hår, som grodde på hans haka, hörde en gnäggning, som han bestämdt tyckte sig känna igen. Det kunde icke vara ett misstag: den gnäggningen var Jalos, ty just så brukade han kalla på sin herre, då denne om morgnarna någon gång dröjde att gå till stallet. Kristian slängde knifven ifrån sig och skyndade ut. Där, bakom hans egen stallknut, där Jegors ängslapp stötte till, där stod hans Jalo, kastade hufvudet upp och ned, spände på näsborrarna och frustade. I ett nu flöjde han öfver gärdesgården och stod på sin forna herres gård. Kristian var som lamslagen; han kunde endast frammumla ett kah! Ett vänligt löje, som solljus öfver en ödslig hed, lyste upp hans anlete, medan allt hvad

han hört om troll och häxerier i blinken drog genom hans uppskakade hjärna. Medan han ännu gnuggade sig i ögonen för att öfvertyga sig om att han verkligen var vaken, klef Jegor, hans ovän Jegor, in på gården med betsel och piska. »Hästen är min,» sade han; »låt bli att locka honom hit.»

Jegor grep Jalo i pannluggen, lade svärjande betslet på och lofvade, att han nog skulle vänja hästen af från att flöja öfver gärdet. Med många omilda ryckningar ledde han den stackars Jalo hem till sig, och om en stund hörde Kristian hingsten stampa och stöna af fruktan under Jegors piska. Att slå Jalo, slå en sådan häst, det var oerhördt.

Från denna dag blef lifvet ett helvete för Kristian. Att sakna hästen hade varit en plåga; men att ha den hos sin värsta ovän, att aldrig kunna återförvärfva sig den, att se den alla dagar och icke kunna nalkas den, det var ändock värre. Allt hvad Jegor hittade på för att i Kristians närvaro skryta med hästen och pina honom, det gjorde han samvetsgrant. Alla slag han själf uppburit gaf han igen åt Jalo. Och om hingsten, hvad som understundom hände, kom i fyrsprång in till sin forna herre och lik-

som sökte hans skydd, då kunde Kristian vara viss om, om att tjocka valkar på Jalos länd skulle vittna om, huru trofast vänskap värderades af Jegor Timofeitsch.

Så förgingo några veckor. — Det var en het augustidag, då jordkokorna på åkern sprucko i hettan, luften dallrade och immade i värmen. Hundarna i byn hade slutat att skälla och sökte skugga under trappor och uthus. Korna stodo vid stranden till buken i vattnet och sökte skydd under de mörka alarna. Endast blindstickaren flög raskt fram i solbaddet; trollsländan och den metallglänsande gröna flugan beskrefvo lysande kurvor i luften. Kristian låg på hyfvelbänken i sitt hus och följde med varma blickar Jalo, som stod där borta på Jegors äng i skuggan af en gammal, ärrig alm. Kristian drömde om de lyckliga dagar, då Jalo var hans — och bekymren från den tiden syntes honom nu så små och fröjderna så stora. Han höll just på att falla i en lätt, behaglig slummer, då han plötsligt väcktes upp af trenne jägare från Viborg, som ifrigt frågade efter gårdens husbonde. De trenne herrarna hade dragit ut i härnad mot hararna. Oförmodadt hade de drifvit upp en lo, stadd, liksom de, på

harjakt. I tvenne dygn hade de med sin stöfvare förföljt lokatten, som enligt deras påstående var i det närmaste uttröttad, då olyckan ville, att deras hund skadade sin ena tass och måste lämnas efter. Jägarna bådo nu att få veta, hvar de kunde få låna en hund, lämplig att fortsätta drefvet. Kristian hade en sådan. Hans Sipi, så landtlig den var, gick på skogs- och sjöfågel, hare och björn, om det så gällde. Jägarna, Kristian och Sipi skyndade bort till myren, där lospåret senast iakttagits. En kvart senare hade Sipi spåret klart, och under ett ifrigt gnällande och viftande med den lurfviga svansen bar det af inåt skogen. Ett ursinnigt skall gaf snart tillkänna, att den uttröttade lon höll stånd, hade satt sig till motvärn eller klättrat upp i ett träd. När jägarna nådde stället, utförde Sipi sin vildaste krigsdans kring den fura, på hvars grenar lokatten hvilade, medan den visade tänder och hväste åt sin motståndare. De tofsprydda öronen voro dragna längs hufvudskålen, ögonen gnistrade af vrede, och det såg ut, som om den haft lust att med ett språng kasta sig öfver sin lurfviga fiende. Dock, innan den hann besluta sig för striden, föll den utan att gifva ett ljud ifrån sig för

den förstkommande jägarens kula. Dess tassar hopbundos, en stör träddes mellan benen, och det bar i triumf af till Kristians gård. Där åto de trötta men glada jägarna en landtlig måltid, och lokattens graföl dracks grundligt i rom, finkelhaltigt brännvin och frätande konjak. De hetsiga dryckerna stego i värmen åt hufvudet, och när skymningen föll på, voro Kristian och hans gäster tämligen röda och högljudda.

— Hör nu Kristian, sade hans hustru, som blef orolig för det bullrande sällskapet, jag tål inte laddade gevär i huset, gå ut och skjut bort kulan ur den där bössan! Kristian steg långsamt upp med den anmärkningen, att kvinnor nu alltid voro sådana pultroner, tog bössan från bänken och gick ut. Därute hade dagsljuset slocknat, men ännu hade mörkret icke brutit in. Aftonvinden kom med doft från nyhäsjad väppling. I fjärran hördes de jodlande tonerna från vallgossarnas lurar, och i rönnen på gården gick syrsan energiskt på med sin sång. På vacklande ben steg Kristian ned för sin trappa. Plötsligt stannade han. Där borta vid stallknuten stod åter hans nätters dröm och hans dagars tanke. Jalo skakade

på sitt fina hufvud, riste sin hårrika man och kallade sin forna husbonde med ett lågt, sakta, hemlighetsfullt gnäggande. Kristian gick upprörd fram till honom och klappade hans manke. Hästen stack öfver det låga stängslet sin fina nos i hans ficka. Upphetsad som Kristian var, slog han armarna om hästens hals. Det var ju så länge sedan han fått klappa om Jalo, smeka hans fina hull och tala till honom. Då han förde sin hand öfver hingstens rygg, kände han med ens valkarna efter Jegors piskrapp. Nu sköt vreden upp hos den icke fullt nyktre mannen. Eländiga djurplågare, svor han, i det han knöt sin knotiga näfve mot Jegors hus. Jag skall för alltid befria dig, min stackars vän, från hans hån och pisslängar, hans grymhet och tyranni. Och innan han själf hade det klart för sig, ryckte han bössan från axeln — ett skott och det ädla djuret segnade stönande ned; en sorgsen blick ur dess bristande ögon, och Jalo låg död bakom det stängsel, som skilde honom och hans forna herre åt. Kristian flydde som en mördare till skogs. En half timme senare steg han åter in i sin stuga fullt nykter. Jaktkamraterna hade gått att söka rätt på sin sjuka hund. Han var ensam med sin

hustru. Skakad och rörd berättade han för henne hvad han gjort.

* *
*

— Nå hvad ämnar du nu göra, sade Kristians hustru, när mannen sent på natten efter nämndeman Laurikainens besök kom in i sin stuga. Det finnes ju inga vittnen?

— Nej, inga vittnen, men det må gå huru som helst, jag berättar i alla fall hela historien om Jalo.

II.

LÄGERLIF.

Hofrådet A. hade för åtskilliga år sedan varit kapten vid ett gardesregemente i S:t Petersburg; han var nu, som han själf plägade säga, »afdankad, arm och grå» — däri inbegrep han, att han lyfte rysk pension och lön som finsk tjänsteman, var husägare och bar sina buskiga ögonbryn och borstiga mustascher med den frimodighet och det franka väsen, som alltid klär en gammal militär. Gubben var finne in självfaste hjärteroten; om rasens fysiska uthållighet och andliga seghet hade han de mest kärleksfulla begrepp, och för dessa begrepp otaliga bevis. Då han var en mångerfaren, beläst och bildad person, var det städse ett nöje att höra honom; där fanns alltid något i hans berättelse, som var värdt att taga vara på, att ägna en tanke åt. Se här en af hans

erfarenheter om den finska rasens uthållighet mot andligt tryck.

* *
*

Våren hade kommit. Nevan hade brutit sina bojor, säsongen i Petersburg var slut, de sista förlofningarna inom societeten voro undanstökade, och som efter en lång, en alltför lång karneval, drog den eleganta världen en suck, en befrielsens suck. Man var fri från sällskapslifvets förpliktelser, man var åter människa, åtminstone för en tid. Gardesregementet hade dragit ut till lägret vid Krasnojeselo, till de militära lekarna kring Duderhoffs höjder, och jag försäkrar er, mina herrar, officerarna gjorde det med nöje. Den som tycktes mest upprymd, mest lycklig öfver det lägerlif, som väntade oss, var hans kejserliga höghet storfursten W . . . Han var en fåordig ung man, han utbredde sig icke öfver hvad han kände eller tänkte, men man såg, att hans anlete lifvades, hans ögon lyste och bröstet vidgades af välbehag, där han red i spetsen för sitt regemente, red på sin grå skymmel öfver de grönskande fälten till det ärorika regementets lägerplats.

Ehuru nyss ankomna, hade man redan installerat sig, den unga regementschefen i sin barack, officerarna i sina konstlösa små reden. Soldaternas tält voro uppslagna, hästarna förda till sina stall, vaktposter utställda och parollen utdelad. — Försommarnatten, ljus, luftig, hemlighetsfull och ljuf, sänkte sig öfver den krigiska taflan. Det blef tyst; i fjärran hördes då och då skallet af en vaktande hund, eller de klagande tonerna från en balalaika, skött af en sentimental soldat, hvars kärlekssorger drefvo sömnen från hans lägerplats.

I sin barack drömde storfursten behagliga drömmar. Det var slut med de tidiga uppvaktningarna, de officiella middagarna och de obligata hofcirklarna. Han behöfde icke mer glida på hofvets hala parkett, höra glattslipade, banala fraser, framsagda af artiga hofmän med hela vikten af en diplomatisk underhandling. Han behöfde icke dansa efter rangskalan vid bländande gasljus, under tvinande tropiska växter; och framförallt, denna tomhet, denna förfärande tomhet, som en tillvaro utan arbete alstrar, den var utplånad. I morgon började ett sträfsamt, ett mödosamt arbete, ty manövrerna voro i år högeligen omfattande.

När därför kalfaktorn morgonen därpå underst bittida väckte sin herre, sprang han spänstig som en fjäder ur sin bädd, och en kvarts timme därefter stod han, elegant och kraftig utanför sin barack, den förste af alla. Där samlades omkring honom småningom en skara officerare af de mest pregnanta typer. Där var den öfverförfinade slaven, med de nästan effeminerade dragen, de trötta ögonlocken, smidig, spenslig och nervös, en tatarisk furste med simpla, hårda drag och manke som en tjur; en estnisk baron, hvars hviträda hull och feta nacke angaf hans svenska ursprung; en polsk grefve med judiska drag; furstar från Montenegro, Podolien och Kaukasus med sina *châteaux en Espagne* och furstendömen *in partibus infidelium* — och jag.

Nu hördes signaler i fjärran, de repeterades från regemente till regemente, ljödo åter från höjden och fyllde luften med nervstärkande välljud; tupparna från närgränsande byar stämde in med sin klara låt; hästar stampade och gnäggade; morgonens solljus flöt som en mäktig flod af färger och ljus öfver tallarnas toppar, öfver de grönskande höjderna och slätten, som ännu oberörd af soldaternas tramp, af hästars

hofvar och kanoners hjul, stod vårfrisk, jungfrulig och blomsterstänkt som ett persiskt broderi.

»Framåt marsch!» kommenderade hans höghet, och femhundra man svängde sig i sadeln och trafvade nöjda och belåtna söderut från Krasnojeselos lägerplats. — Det bar i skarpt traf öfver den mjuka, sandiga marken mellan underligt formade, runda och afrundade kullar: en natur, en jordformation så olik Finlands, att man med rätta sagt, det Systerbäck utgör en skarpare gräns i geografiskt och socialt, än i politiskt afseende. Det såg ut, som om en gång i tidernas början en väldig storm drifvit dessa sandmassor upp i vilda vågor och som på ett allmaktsbud stormen stillats och sandvågorna stelnat. Århundradens förvittringsprocess hade öfverdragit de runda kullarna med mylla, och nu växte där på höjderna en gräsmatta, enastående i sin enformighet, medan hasseln, aspen, videt och björken grönskade i de kittellika dalarna.

Ryttarskaran drog än upp än ned längs sluttningarna af kullarna genom de bjärtgröna hasseldungarna, tills order gafs att stanna vid en liten by. Här spreds truppen på en lång linie, medan förpostked bildades, vedetter kasta-

des ut i dalen och undsättningsposterna uppe i sluttningen af en långsluttande kulle, samt hufvudvaktposten stannade i en by bakom de bägge linierna. Storfursten tog in i byns ansenligaste stuga, för att efter den skarpa ridten frukostera och låta koka te åt sig. När hans höghet böjde sig för att stiga in genom förstugans låga dörr, kilade en gris, under ifrigt protesterande, ut ur stugan. I det stora rummet kacklade en höna af modersstolthet öfver sina sju gula kycklingar, medan ett svalpar flög ut och in under sparrarna i stugan. Borta vid ugnen stod en surögd, gammal kvinna och knådade deg. Hon hade så länge lefvat med och i den jord, som födde dem, att hon tagit färg af den. Ansiktet var mullfärgadt, de magra, taniga armarna voro som ur jorden uppryckta bruna rötter och skinnet på den magra barmen var brunt och strimmigt som barken på en ungbjörk. Ett par linhåriga flickbarn, klädda i långa lintyg, tittade från vrån vid sängen under lugg på de ankommande.

Storfursten tog plats vid bordet, blickade omkring sig i detta konstlösa rede med sotig ugn och med golf som i ett uthus. Ivan Ivanovitsch, kalfaktorn, steg fram helt frankt och

sade åt käringen, som knådade degen, att hon skulle hämta vatten och ved; han skulle göra upp eld, så att hans höghet kunde få ett glas te. Kvinnan gick på med sitt arbete och låtsade om intet. Ivan upprepade sina ord med mera eftertryck. Intet svar. Nu blef Ivan ond. Sedan han en stund i olika tonarter gått på med hvad han hade på hjärtat, vände sig kvinnan mot kalfaktorn och sade buttert:

— En ymmärrä venättä.*)

Ivan såg förbluffad först på kvinnan, så på sin herre; denne log och sade helt lugnt:

— Kalla in baron Koskull, vår värdinna är est.

I detsamma stego baronen och den tatariska fursten i stugan och fingo veta hvad saken gällde. De vände sig beskäftigt mot käringen och började hvardera att framföra kalfaktorns ärende; men kvinnan tycktes lika oberörd af estniskans blöta, som af tatariskans gutturala ljud. När de talande emellertid blefvo allt för ifriga, blef käringen ond på allvar. Man såg att blodet började att stiga upp under barken. Hon drog häftigt upp de magra armarna och sade argt:

---

*) Jag förstår ej ryska.

— Johan minä sanoin: en ymmärrä venättä. *)

Barnen blefvo förskräckta och tryckte sig alldeles platta mot väggen.

Storfursten steg upp från bordet, det såg ett ögonblick ut som han hållit på att blifva otålig; men när han såg den uppretade käringen med de degiga fingrarna, den ädla baronen röd af förargelse och tataren, med tillkämpadt lugn och hela österlandets värdighet i det feta, skägglösa anletet, kalfaktorn handfallen och ond, alla tre i färd med att inplanta i denna förhärdade och trilskna hjärna de primitivaste begrepp, ursprungsorden: eld, vatten och bröd, på tre olika språk, utan den ringaste framgång, då fann han det löjliga i saken. Hög och ståtlig reste han sig från bordet och log så att de vackra hvita tänderna lyste.

— Nej, nu ha vi icke tid längre, låt oss gå in i ett annat hus; och när han gick ut, mumlade han något om »tschuchonka».

Han gick ut med officerarna; men tro mig mina herrar, han fick gå hus ut och hus in

*) Jag sade ju redan: jag förstår ej ryska.

och fick intet te. Han fick rida till oss, till andra undsättningsposten.

Vi hade funnit rätt på den nästan fördolda brunnen, och fram emot förmiddagen red jag till den ogästvänliga byn; jag såg genast på dess yttre att den var finsk. Och här, sjuttio verst söder om Petersburg, fann jag en finsk befolkning, hufvudsakligast bestående af kvinnor och flickbarn. Hvarenda man och gosse öfver tio år var i Petersburg eller närmast kringliggande köpingar, på arbetsförtjänst. Jorden och hemmet sköttes af kvinnorna samt en och annan orkeslös gubbe. Männen och de äldre gossarna sades kunna tala ryska, men kvinnorna förstodo icke ett ord. Utan skola, utan böcker och utan kyrka, med en präst, som bodde femtio verst från byn, hade de bevarat sitt finska tungomål — bevarat det sedan sekler mot tyskar, svenskar och nu mot hundra millioner slaver. Herrarna förstår, att under sådana förhållanden kan också en gammal man vara optimist.

III.

ANTINGEN — ELLER.

En glödande het augustidag satt pastor Isak Hultila i en tredje klassens järnvägskupé på S:t Petersburgsbanan. Solen stod på sin middagshöjd, hettan var öfverväldigande, och vaggonen var naturligtvis öfverfull. Det lönade icke mödan att hålla fönstern öppna, ty från den ena sidan brände solen obarmhärtigt på, så att luften öfver hedarna och kärrängarna dallrade i solbaddet, och från den andra dref vinden in röken i stora moln. Röken kom stickande med små hvassa korn, som likt naggande knott och mygg beto sig fast i porerna på huden och pröfvade de stackars resenärernas af värme och trötthet redan förut hårdt anlitade tålamod. Pastor Hultila satt uppgifven af hettan mellan en stor, fet och rödblommig ryss, som hvarken var handtverkare eller hand-

lande, ty hans händer voro feta och runda, icke heller militär, emedan han bar svart långrock — och en tatar, gårdfarihandlare till yrket. Den sistnämnda kämpade tappert mot tröttheten och sömnen, medan han ängsligt bevakade en låda spetsar af lillrysk tillverkning.

Ack om det endast hade varit värmen, ryssen och tataren, som oroade Isak Hultila! Nej, tyvärr! Han bar sitt värsta onda inom sig. Han hade verkligen allt skäl att vara missnöjd med sig själf, ty han hade förtörnat vår Herre, sin församling och domkapitlet i Borgå. I längden tyckte han, där han i tysthet öfverlade, att han nog kunde jämka med sitt samvete; med församlingen kunde det möjligen äfven arrangeras; med vår Herre var det icke heller så farligt, ty han var barmhärtig och långmodig; men med domkapitlet var det värre. Ja, — han fann det vara bättre fly än illa fäkta. Ty hvad skulle han göra, hvad säga, hvart taga vägen, när han för domkapitlet skulle afgifva förklaring öfver församlingens klagomål öfver att han uppträdt drucken vid en presterlig förrättning? Bevisen voro bindande, vittnena ojäfviga, neka hvarken kunde eller ville han. Hade det blott varit första gången! Men

ack nej! Det var dess värre icke så. Och vid tanken därpå drefs blygselns rodnad ända upp till hårfästet, så att pulsarna svällde och bultade vid tinningarna på den stackars pastorn. Han hade endast en utväg att rädda sig. En enda, som ofta begagnats af tjänstekamrater i samma beklagansvärda läge som han, nämligen att innan räkenskapens timme var inne, innan nådens dörr var tillsluten, tysta ned saken genom att frivilligt söka sig bort från sin hjord och sitt fädernesland. Han hade hos det lutherska konsistoriet i S:t Petersburg anmält sig villig att öfvertaga vården af de kringspridda fåren i kejsardömet. Där i främmande land visste ingen något om honom, där skulle han börja ett nytt lif, aldrig mera skulle han smaka —; med Guds hjälp skulle han i nya förhållanden bli fri från sin olyckliga vana. Pastorn suckade tungt, när han kom ihåg profetens ord: »Herren har gifvit dig ett godt land, ett land, där bäckar och brunnar och djup uti äro, hvilka utmed bergen och in på slätten flyta, ett land, där du haft bröd nog att äta, där ock intet fattas — ett godt land, dina barns arfvedel.» Detta land hade han förspilt; han måste lämna fädrens heliga jord. Och för hvad? Han ryste

själf, när han i tysthet frammumlade svaret: — konjak.

Och dock, vår Herre hade varit barmhärtig, hade haft medlidande med honom. Just nu hade vår pastor erfarit, att där nere i Ingermanland fanns en ledig plats. Sju finska byar, spridda inom en radie af hundrafemtio verst, skilda från hvarandra af kärr, moras, ortodoxa församlingar och bottenlösa lervägar, behöfde en själasörjare. En barndomsvän och studentkamrat till vår pastor, med betydande relationer i de finska byarna, hade lofvat lämna honom, utom alla upplysningar om platsen i fråga, sin mäktiga rekommendation. Denna vän bodde vid Walkeasaari station, och hit skulle nu vår pastor resa.

Hettan och trängseln voro, som sagdt, olidliga. När vagnarna vid en växel skakade mera än vanligt, vaknade ryssen, som somnat från alltihop; tataren for upp ur sin lilla tupplur, som om han fruktat ett öfverfall af turkmener. Ryssen drog fram en i facetter slipad brännvinsflaska, öppnade den och förde den långsamt till sina tjocka, röda läppar. Pull, pull, pull, lät det; så torkade han munnen med rock-

ärmen, smackade belåtet och blickade godmodigt på sin okända granne.

— Vill ni? sade han, i det han räckte flaskan åt pastorn; det friskar upp i värmen.

Pastorn for upp:

— Tack nej! Nej tack!

När spriten bjöds i denna omgifning, i denna form, då vämjdes pastorn därvid.

Nu hvisslade lokomotivet, en lång, gäll hvissling, som skrämde svalorna ren på långt håll från telegraftrådarna. »Walkeasaari», ljöd det; femton minuters frihet och frisk luft för de uttröttade resandena. Vår pastor, ovan vid resor, steg varsamt ned med sin lilla nattsäck och såg sig förvånad om, då vännen icke var honom till mötes. Hvad kunde det betyda? Skulle något ha kommit emellan? Orolig gick han in i buffeten. Bland färdigt islagna supar, feta, pösande pastejer, mot hvilka skaror af flugor förde ett ihärdigt belägringskrig, låg där ett bref med hans adress.

Skyndsamt bröt han brefvet; det var från vännen:

— — — — tvungen att resa till Levaschovo; kommer i morgon; tag in på gästgifveriet! Tuus

J. A.

Det var förargligt. — Hvad skulle han nu taga sig till hela långa eftermiddagen? Han gick ut på perrongen; där var ett lif, ett stim, som redan antydde, att en världsstad fanns i närheten. Pastorn blef i början förvirrad; detta var hans första långtur. Unga damer och flickor, brokiga som sommarfåglar, med praktfulla lillryska broderier i rödt och blått på vida luftiga lifstycken och breda förkläden, promenerade med obetäckta hufvuden på plattformen. De nickade, hälsade, kastade blickar och repliker förbi hvarandra åt flanerande ungherrar af ett sjukligt nervöst utseende, klädda i slarfviga linnesommardräkter. Tjocka, ryska matronor med feta valkar på halsar, som reste med paduschkor*) och filtar, kryssade fram som bredbogade lodjur. Små finska fruar, medvetna om sin skinande snygghet i all denna suddighet och rysslukt, mätte perrongens bräder med tillkämpad säkerhet; konduktörer, tyska profryttare, officerare i dammiga släpuniformer skyndade om hvarandra, och som en ränning till detta brokiga inslag stod där en jämn gråfärgad massa af finska bönder i stora flockar

*) Dynor.

litet hvarstans. Mellan alla dessa representanter af olika nationaliteter kilade den yttersta österns son, den japanesiska kyparen, på smala ben, med sina sneda ögon, gul och skrynklig som en torkad pomerans, och serverade rykande te åt en general, som röd och högfärdig hade dragit sig undan den stora hopen. Generalen betraktade nedlåtande den brådskande mängden och lånade ett halft öra åt den harpolekare, som på sitt vemodiga instrument spelte stycken ur »Det lustiga kriget» och »Der Königslieutenant». Vår pastor var just i beråd att begära en flaska selters, då en ringning och en genomskärande hvissling hördes. Ett moln af ånga steg upp från den stönande maskinen mot den rökblå himlen, och den bjärta bilden var som utplånad. Mängden var försvunnen, harpolekaren räknade sina slantar — allt var tyst och stilla. Sommarsolen gassade öfver den ändlösa sandmon och förgyllde de tvenne skensträngarna, som, gnistrande ännu i fjärran, vid horisonten försvunno i solröken. Svalorna sutto åter på telegraftrådarna och togo vid med sin sång just där de för en kvart sedan blifvit afbrutna.

Omsider kom kvällen med sin svalka. Isak Hultila gick ned till gästgifveriet. Han frågade värden, en karelare, rund och fet, som det runda tornet i Viborg, om han kunde få ett rum.

— Ja, men tillsammans med en annan.

— Hvem då?

— Nikitin Nikititsch Nikanoff.

— Hvem är det?

— Han är från Viborg, klockare eller psalmsångare eller hvad han nu må vara; det är han som nu sjunger därinne.

I själfva verket hörde pastorn från rummet innanför ett brummande, som om någon hade strukit på lägsta strängen af en basfiol.

Vår pastor hade intet val. Genom gästgifveriets stora gemensamma sal, där tataren satt och ordnade sina spetsar, steg han in i ett litet halfsnyggt rum, som luktade starkt af geranium, tobak och sprit. De bjärtblå tapeterna hade spruckit längs alla väggspringorna, som, att döma af tydliga spår, voro starkt »befolkade».

På sängen vid bordet satt grannen från järnvägskupén, Nikitin Nikititsch, stor, väldig och lycksalig. Han var af ett typiskt ryskt utseende: breda läppar, bred, rund näsa, kloka

ögon, blommig hy och ett yfvigt hår, deladt midt i pannan och kammadt åt sidorna. Hans bröstkorg var vid som en blåsbälg. När han höjde sin manliga stämma, djup och sympatisk som bruset i furuskog, kunde man förstå, att den var skapad att gifva genljud i Herrans tempelhvalf och icke att mullra bort i en simpel bykrog. Han var tämligen beskänkt och hade den ofvannämnda i facetter slipade flaskan nu till hälften fylld med rönnbärslikör. Nikitin Nikititsch befann sig i det skede, då den druckne finner hela världen harmonisk och härlig, då han i hvarje människa ser en vän, en bror. Han skrattade vänligt, visade tvenne rader glänsande, hvita tänder, hällde så i ett glas med rönnbärslikör och bjöd det åt pastorn med en kärlig blick ur de matt glänsande ögonen.

— Välkommen, välkommen, kamrat! Hvad heter ni och hvad heter er far?

— Jaså, Isak Karlovitsch. Välkommen. Isak Karlovitsch! Ni är handlande, icke sant, landthandlande? tillade han.

Pastorn ville icke gärna yppa hvad och hvem han var, hvarför han endast nickade.

— Nå, Isak Karlovitsch, sitt ner här, far lilla, på sängkanten!

— Var så god, vill ni ha ett glas? Det är Nikit Nikititsch, psalmsångaren, som bjuder. Inte! Ni vill inte ha rönnbärsbrännvin, sade han förvånad, när pastorn afböjde välmeningen.

— Hvarför? Har jag förolämpat er? Hvarför vill ni inte ha ett glas? Ett enda, blott ett enda. Ni är ju kristen och ingen muhamedansk hund, som tataren där ute. Rönnbärslikören är hälsosam.

Och med den drucknes envishet höll han pastorn med ena handen i knapphålet, medan han med den andra trugade likören på honom.

— Bara en, mitt hjärta, min dufva lilla; se den är gul som guld och klar som en helgdagssol.

— Nå, för husfredens skull ett glas, men inte mera, sade pastorn, som icke kunde låta bli att le åt denna enträgna gästfrihet.

Han förde glaset till sin mun, alkohollukten steg berusande upp längs gomhvalfvet, retade nerverna och väckte med blixtens hastighet begäret i hjärnans schakter. Vilddjuret i människan var löst. Lidelsen, tillbakahållen under veckor och månader, tuktad af bekymmer och oro, steg fri och obändig åter upp, som så ofta förut. Hvad betydde väl goda

föresatser, förtviflan, heliga löften, ångerns tårar i striden mot denna elementarkraft? Nikitin Nikititsch behöfde sannerligen icke bjuda vår pastor mera; ruset var nu hans närmaste mål. Och där blef hållet ett riktigt gille med många slag af starka drycker. Psalmsångaren genomgick alla stadier af känslostämningar: han var glad och sjöng lillryska dansmelodier, han var vek och vemodig och reciterade långa stycken ur Volgabylinerna, om hjälten Asra, som drog fjärran bort till de otrognas land, och då grät han och snyftade. Ack, det var ju hans egen lefnadssaga; också han, Nikitin Nikititsch, hade lämnat den blåa Wolgans gula stränder för att lefva och bo bland usla tschuhna's och tschuder, som hvarken talade slavernas ädla språk eller voro ortodoxa. Men det skulle nog taga en ända; de skulle nog en vacker dag läras ryska; och ortodoxa, ja det skulle de bli hvarenda en.

Men då blef Isak Hultila ond, slog näfven i bordet, så att glasen hoppade, skrek och regerade.

— Ja om du Nikit Nikitisch får lefva och domdera — men ser du, det får du inte, och

ortodoxa, det blifva vi aldrig. Det är jag man för.

— Blifva de inte? dundrade psalmsångarens väldiga bas, så att tapetslarfvorna vajade och det skrällde i de lösa rutorna; men det blifva de. — Jag har lefvat tjuguåtta år i Estland, Liffland och Ingermanland, bland falska polacker, smutsiga ester och okunniga liver, tjuguåtta år, hör du. Jag känner den saken bättre än du, far lilla; få de till sin församling, och det få de allt emellanåt, en präst, som inte duger annorstans, en som bara super, som du och jag, som håller med herrarna, kvitterar lön och bär upp tionden, så gå de öfver till den rätta läran hvarenda en. Batuschkan döper dem i hundratal, i tusental. Själf har jag sjungit välsignelsen öfver dem, Isak Karlovitsch, sjungit så att strupen blef torr. — Skål, far lilla! Skål du gamle durak!

Pastor Hultila blef hvit som talg.

— Är det sant hvad du säger? frågade han stammande.

— Vid Guds heliga moder, det är sant, hvart eviga ord, lallade psalmsångaren.

Hultila stötte bordet ifrån sig, så att konjaks- och brännvinsglasen rullade om hvarann, ryckte sin mössa till sig och gick ut med fart.

Där ute rådde sommaraftonens genomskinliga mörker; vinden kändes sval och smekande, ljuf och balsamisk, efter dagens hetta.

Några bleka små stjärnor blickade sömnigt ned från det oändliga. Naturen tycktes ha svårt att somna bort från så mycken skönhet. Syrsan sjöng högljudt sin sång om lifvets fröjder; gransångaren gaf från furudungen tillkänna, att än var ej dagen all, än syntes ett blekrödt ljus i väster. Flädermössen fladdrade öfver rönnarnas toppar och aftecknade sig mot den mörknande himlen; öfver dem sköt en pilgrimsfalk, som försinkat sig på sin jaktfärd, energiskt och snörrätt till sitt nattkvarter.

Pastor Hultila blef plötsligt nykter, så uppskakad var han.

Under protester af Sipi och Wahti gick han öfver den sandiga gårdsplanen och satte sig på en bänk vid roten af en risig rönn. Våldsamt rasade tankar och idéer i hans hjärna; hans känslor, likasom hans förnimmelser, hade lämnat sin hvardagliga sfär. Han såg, om ock blinkvis, djupare än förut, hvad hans plikt var;

han kände för stunden varmare än vanligt det kraf, som hans kall ställde på honom. Var han mannen, som i den storm, som nu växte upp i Österlanden, skulle styrka sina bröder, ingrer och ester? I seklernas natt hade deras bräckliga farkost hamnat vid Finska vikens sandiga kuster. Århundraden efter århundraden hade de hållit sig uppe på tidens haf; våg efter våg hade gått förbi dem. Stormen hade rasat öfver dem. Tvenne starka ankare, deras tro och deras språk, hade bevarat spillrorna af dessa brödrafolk där ute, där de stora stormarna gå, där vågorna slå högt och starkt, där floden gått öfver långt större, långt rikare utrustade farkoster än deras. Och nu skulle han, Isak Hultila, fara dit ut till dem; han, den svagaste bland de svaga, skulle sköta rodret nu, när suset af den storm, som komma skulle, redan hördes. Nej, månne icke han skulle blifva just en af dem, som lossade kedens länkar? Hade han icke nyss, oaktadt alla bittra lärdomar, alla löften, åter fallit vid första frestelse? Han var ej den rätta mannen. Och dock, om han icke tog emot hvad som nu bjöds, hvad följde då? — ruin, ja mer än det, skam och vanära. Hvad skulle hans släkt,

hans vänner säga? — Och tidningarna sedan! Han ryste vid tanken på allt detta. Så satt han timme efter timme och kämpade som Jakob med ängeln, en svår strid. Han var än bitter och trotsig, än ödmjuk och eftergifvande. Än kände han sig slö och slapp, med en smak af galla i munnen, än flammade han upp: vedergällningens, rättfärdighetens fordringar syntes honom sublima. Valet mellan: antingen — eller, var svårt.

På den färglösa himlen började de tunna molnlagren färgas först i violett och så i purpur. Luften blåste frisk, men ljum och torr, såsom den en högsommarmorgon kan blåsa öfver sandiga slätter och backar. Så gick solen upp; ett praktfullt guldrödt ljus göt sig jämnt öfver gårdar, fält och huslängor och gaf allt, så tarfligt det än var, en festlig prägel. Flugorna som domnat bort under natten, började sticka. Sparfven på fönsterkarmen, som skötte om sin tredje sommarkull, lät höra sitt olidliga flipp, flipp. Naturen vaknade åter till lif, men högt öfver dess lifsyttringar, högt öfver dess klang och sång ljöd i fjärran från sandmon ånghästens hvissling, oharmonisk, konstgjord, jäktande. Nu rycktes pastorn upp från sina drömmar och

sin obeslutsamhet. Han steg hastigt upp, gick till gästgifveriet, lade på bordet en summa, som enligt hans mening motsvarade hvad han var skyldig, tog sin tunna kappsäck och ilade hastigt till stationen, också denna gång under Wahtis och Sipis protester.

På stationen skref han ett par rader, hvilka han adresserade till sin vän:

> Tack för din välvilja! Sedan jag tillfälligtvis erhållit upplysningar om platsen i fråga, ser jag, att jag icke passar för den. Farväl! Din
>
> *I. H.*

En minut senare satt han i en tredje klassens godstågskupé och for, med ständiga uppehåll, enerverande långsamt sitt öde till mötes.

IV.

VITTNEN.

EN SKISS FRÅN ÖSTRA FINLAND.

Enhvar som kommit i närmare beröring med vårt finska folk, äfven i trakter där Kalevalasångerna ljudit för århundraden sedan, skall finna spår af den lefvande panteism, som i vårt nationalepos på ett lika poetiskt som fantastiskt sätt kommer fram i dagen. Ingenstädes har jag sett denna panteism på ett så naivt, primitivt sätt göra sig gällande som i Östra Karelen. Man märker den snart sagdt i allt, i sedvänjor, i folkets åskådning af naturföreteelser, i gamla ordspråk och talesätt. Karelaren bildar sig i den honom omgifvande världen en annan, en ny värld af väsen, hvilka han själf skapat, hvilka han allt efter deras tänkta egenskaper vördar, älskar eller fruktar. Han befolkar insjöns vatten, sjumila skogen, som breder sig ut utanför hans pörte, sveden,

kärrängen, himlens stjärnevärld och den luft han andas. I allt som framför hans ögon tilldrager sig spårar han en verksamhet af någon af dessa mäktiga, okända väsen och söker under aningsfull vördnad att sätta sig i godt förhållande till dem, att förvärfva deras ynnest och hjälp. Allt har sin haltia, sin vårdande, sin uppehållande ande. Därför är icke månen en utdöd, förfrusen värld, utan spår af lif, granen icke en sammansättning af saf och bark, af ved och barr, de äro väsenden som lefva sitt eget individuella lif.

Jag har aldrig fått ett så lefvande intryck af denna den karelska bondens uppfattning som af följande lilla episod, hvilken för flere år sedan förtäljdes för mig af kronofogden S. i Impilaks.

* * *

Schipaka Antti och Tolvajärvi Kuisma hade varit goda vänner i många år, men nu hade de kommit i oenighet och tvist med hvarandra. Att vara i ovänskap och tvist med sin närmaste granne är städse och öfverallt en obehaglig sak, men att komma i tvist med sin granne när man bor i en ödemark, det är en

olycka. Vidt skild från den öfriga världen, om sommaren bortom kärr och sjöar, om vintern omgärdad af snödrifvor, är en god granne en ovärderlig skatt, han är en hjälp i nöden, en tröst i olyckan, en kamrat i glädjen. Så hade Kuisma och Antti i många herrans år varit för hvarandra, men nu var det slut. De hälsade knappt på hvarandra när de om morgonen stego ut på sin förstugukvist. De talte icke vid hvarandra, när de gingo till sveden, till skogen eller för att vittja sina krokar. Och hustrurna sedan, som alltid taga häftigast vid, när det gäller vänskap eller fiendskap, de förde ett lefverne som ett par trätgiriga skator. Och allt detta för — tio kopek. Tio kopek som Antti var skyldig Kuisma. Tio kopek som gäldenären påstod sig ha återbetalt, men som den andra icke erkände sig hafva emottagit.

Så gick sommaren om, under slitningar och förargelser af många slag, den gick ändå, men när det led mot hösten blefvo gubbarna rädda för de långa mörka kvällarna, som fordom förflutit så lugnt och trifsamt vid tobakspipan och pertblosset. När därför vildsvanen flytt, allorna sökt Ladogas vida yta och

sidensvansarna började flockas i gårdens rönnar, fann Antti ställningen ohållbar.

— Se så granne, sade han, nu ska vi ha slut på den här tvisten. Låt oss fara till tinget.

— Hvad skola vi göra där? sade Kuisma buttert.

— Fråga domaren huru det är med den här skulden.

— Månne han skall veta huru det är med den?

— Han, kronans karl, hvarför skall han inte veta det. Därför är han ju domare!

— Må gå då! Vi skall fara!

Och gubbarna satte sig i hvar sin långflaka och det bar af till tings.

* * *

. Så kom man till tingshuset och sökte upp domaren, en gammal man med en oförgänglig ung peruk på det åldriga anletet. Han kände sitt folk och tog dem på rätta sättet. Han lät Kuisma vidlyftigt och omständligt, med alla på saken icke inverkande biomständigheter fram-

lägga sitt ärende. När allt var sagdt och omsagdt många gånger, frågade han:

— Nå Antti Schipaka, du medger att du var skyldig din granne Kuisma tio kopek?

— Ja nog är det sant alltid!

— Du påstår att du betalt din skuld. När och hvar skedde det?

— På hemresan från bruket i Suojärvi, borta på sveden där den stora ensamma granen står.

— Har du vittnen på den saken?

— Visst har jag vittnen!

— Hvad har du för vittnen? frågar Kuisma förvånad, om du betalt på Suojärvi resan, så voro vi ju ensamma!

— Minns du inte granne, att granen lyssnade och månen såg på, när jag gaf dig dina penningar.

(Kah, kun kuusi kuunteli ja kuutar katseli, kun minä sinulle maksoin rahat.)

Mot sådana vittnen hade Kuisma naturligtvis intet jäf, och nu rann hela episoden honom i hågen; nu mindes han allt: sveden, den ensamma granen, månen som lyste mellan dess grenar och tio kopeken, och glad utropade han: Jag minns nu! Jag minns nu, visst betalte du!

(muistan, muistan velikulta! kah! kun maksoitkin). Och fordringsmålet var afgjordt.

Med många tacksägelser till domaren drogo Antti och Kuisma hem i bästa förstånd och vänskap, grannsämjan var återställd och under den milslånga resan, som nu gjordes i samma släde, lades saken åter ut och domarens folkelighet, klokskap och många förtjänster prisades högt.

V.

ETT SKOGSKÖP.

Maria hade städat upp sin stuga. Kaffepannan rykte och puttrade. Själf gick hon allvarlig och blid omkring i sina sysslor. Dottern Elli, en liten spenslig varelse med ett ovanligt själfullt anlete, sprang af och an mellan stugan och visthuset. Matti själf satt vid bordet i högsätet med kartor, åtkomsthandlingar, skiftesprotokoll, häradsrättsutslag m. m. och såg mäkta fundersam ut. Bredvid honom satt vännen Jakob Trast. I dag skulle den stora skogshandeln göras upp.

Veikkolin, den stora stockuppköparen och hans biträden stego in, och medan de hälsade på värden och värdinnan, benosades de ifrigt af den krumsvansade björnhunden Halli. Man slog sig ned, drack kaffe och talade, som artigheten det fordrade, icke om den sak, som dock

låg alla närmast om hjärtat. Först sedan man yttrat sig om skörd och fiske, förde Veikkolin talet på köpet. Detta hade emellertid diskuterats i familjen i månader, vändts och vridits, häcklats och prisats i byn, så att där icke var mycket att tillägga; därför tog affären nu jämförelsevis föga tid i anspråk. På en timme var allt klart.

Veikkolin skulle för sju tusen åttahundra mark få hela hemmanet med skog och gröda. Penningarna skulle blifva innestående hos firman Blume, utom trehundra mark, som skulle betalas kontant. Matti och familjen skulle tills vidare bebo sitt gamla hus. Se där hufvudpunkterna i köpet.

Hultila läste upp köpebrefvet i en långsam, släpig och salvelsefull ton, som till den grad påminte Matti om kyrka och läsförhör, att han ofrivilligt knäppte ihop händerna och började att gäspa.

— Hm, sade han, när läsningen var slutad; nog äro penningar ena underliga ting. Där ligga de nu i Blumes kista och yngla af sig.

— Ja, nog är det så, mente Veikkolin. Och nu ären I som herrskap, bon fritt, dricken kaffe alla dagar, behöfven icke så och plöja,

lefven såsom himlens fåglar i sommardag gladeliga. Två gånger om året komma pengarna flygande till er från Viborg. Och med sin blidaste stämma tillade han: Nå skrif under nu bara.

Matti tog pennan, stack den i bläckhornet och prässade den mellan sina fingrar, så att naglarna hvitnade, men just då han skulle skrifva sitt namn, ty han kunde skrifva sitt namn, sade madamen plötsligt: Allt är inte klart ännu.

Det for en ilning genom Veikkolins lemmar, fanns där än ett hinder!

— Nå, hvad då? sade han och Matti på en gång.

— Undantaget! Jo, undantaget! sade madamen. Jo, ser Veikkolin, Matti har en farmors mor, hon är så gammal, att ingen mera vet, när hon är född, hon är visst hundra år redan. Hon har undantag i gården. I alla köp om hemmanet har det alltid bestått, och det måste också nu vidmakthållas och fullföljas. Hon bor där borta vid ängen i en badstuga som är lika gammal som hon själf. Eljes är hon ännu kry och rask för sina år, hon går själf, håller reda på sitt och minns allt,

som händt för tjugu tretti år sen. Hon måste underrättas om saken, det där om henne måste komma in i papperen.

— Hör du, Elli, gå du till gammeln, I ären goda vänner, och fråga om hon vill komma hit, eller om vi skola komma till henne för att tala om affären.

Elli gick, kvick som en ärla till den gamla. — Jag tror, det är bäst jag underrättar henne om hvad saken gäller, sade flickan snusförnuftigt, för hon blir eljes vred hon.

Veikkolin satte sig åter, tände på sin pipa och väntade.

— Hvad heter gumman, är hon svår att göra med?

— Kaisu kallas hon, nog är hon svår alltid, hon tål knappast någon på gården utom Elli. Henne älskar hon, oförnuftigt som hyndan sin valp. Jag tycker inte om det, hon lär flickan alla sina gudlösa trollrunor och historier om Väinämöinen och allt det där.

— Trollar hon?

— Det gör hon också, där går folk från minst sju socknar i hennes bastu, hon läser bort deras sjukdomar. Men tyst, där komma de.

Man hörde, huru den gamlas staf taktmässigt slog i förstugans golf. Nu öppnade flickan dörren, stödde den gamla, när hon med möda klef öfver den höga tröskeln. Hon gick lutad, ansiktet var jordfärgadt, huden hängde under hakan i otaliga veck. De små, rinnande ögonen blickade ondskefullt omkring sig. Åren hade sugit musten och märgen ur henne, det såg ut som om huden endast höljde en benstomme. Mycket hade hon icke talat de sista åren. Den tid, som nu lefde förstod hon icke, hon hvälfde i sin skrumpna hjärna halftänkta tankar, obestämda drömmar om ett lif, förlefvadt ren innan den generation, som nu verkade, var född.

När Mattis hustru och Elli gjort klart för henne, hvad det var fråga om, betogs hon af en lika oförnuftig som häftig vrede. Denna vrede pustade upp en låga i den glöd, som ännu icke förbrunnit inom henne. Hon öppnade den tandlösa munnen, och där välde fram ord af hätskhet och ondska, ord, som kommo stötvis, tankar som bräckts och söndrats, innan de från hjärtats djup och hjärnans gömslen hunnit en stapplande tunga och darrande käkar. Men allt som vreden värmde hennes

domnade själ, väcktes minnena upp, och något, som hon länge rufvat på, — något som hon i sin ungdom hört i runans form, — ty det ena ordet var liksom hoplödt med det andra, drogs det ena fram, följde det andra efter, som länken i en ked — växte ut ur hennes tal.

— Du har sålt skogen, sade hon, du har sålt, du har sålt . . .

Bondens bästa värn och fäste,
gårdens skydd och hemmets hägnad.
Hvad är ängen, hagen, tegen,
om ej furuskogen funnes?
Säg, hvad skyddar gyllne kornet
när i axet grönt det gömmes?
Skogen skyddar kornets lifskraft,
att af frost det icke ödes.
Skogen håller sommarvärmen
dold i sina skumma gömslen.
Och om frosten dock har tagit
åkerns gröda, lifvets näring,
säg, hvem ger dig bark till brödet?
Skogens fura hundraårig,
skogen ger dig svedjemarker,
där ditt korn i askan mognar.
Skogen ger dig pörtets värme,
ger dig skydd mot sommarhettan,

värn mot vinterns kalla vindar.
Skogen ger dig jaktens fröjder,
när du skidar efter varglon,
spanar efter björnens iden,
följer orrens ljufva lockton.
Sångens välljud, bärens sötma,
tallens saf och björkens lake
ger dig skogen, allt för intet.
Och när ryssen nalkas gården,
ger den värn i ofredstider.

Utan skogen kan ej någon
lefva uti Suomis bygder.
Den, som säljer furuskogen,
säljer bort sin enda lycka,
öder bort sin enda rikdom.

Hon slog med stafven i golfvet, liksom markerande rytmen till sin runa för att riktigt prägla den in i sina åhörares minne. Öder bort sin enda rikdom — rikdom — rikdom. Men hundraåringens minne svek henne, när runan var slut. Orden hade burit tankarna, nu voro tankarna slut med orden och rytmen. Hon visste icke mera, hvarför hon stod här, som en narr bland alla dessa främmande män-

niskor, ännu ofödda, när hon redan var en gammal ofruktsam kvinna, hon såg med irrande blick omkring sig, ett drag af hjälplöshet och förvåning flög öfver det tusenrynkade anletet. Långsamt vände hon sig om, och stödd af stafven och Ellis hand gick hon åter stapplande ut ur stugan.

När hon hunnit till tröskeln måste dock något minne om hvarför hon var där vaknat inom henne, ty plötsligt vände hon sig om, slog stafven med kraft i tröskeln. — Jag går aldrig ifrån denna här gården, aldrig — sade hon med hväsande röst.

— Det behöfver hon inte heller, svarade Veikkolin otåligt. Gamla mor skall ha godt och fullt opp här, som förr, så sant som jag heter Veikkolin.

Den gamla tycktes knappast uppfatta hans ord.. — Aldrig går jag, sade hon än en gång, redan ute på gården.

Matti, som stått bakom bordet under hela denna scen, och som bar en djup vördnad för fädrens visdomsord, en obestämd fruktan för runornas makt, hörde bäfvande på hennes tal. Svetten stod honom i pannan, en pinande beklämning hade bemäktigat sig honom, och med

hviskande röst sade han åt sin hustru: Den gamla hade kanske rätt ändå.

Veikkolin hade suttit till utseendet lugn rökande sin pipa. Då och då spottade han med säkerheten hos en ekorrskytt in i ett kvisthål i golfvet, halfannan famn från honom. I sitt sinne var han dock lika uppskakad som Matti, hans dåliga samvete slog honom, men han fattade situationens allvar. En enda blick på Matti hade gjort det klart för honom, att allt åter hängde på ett hår. Och där han satt, lyckligt nog för honom med ryggen mot dagern, så att hans ansikte icke var fullt skönjbart, sade han kort och öfverlägset:

— Kantänka, käringprat, sådana karlar äro inte vi, att käringsladder skulle få oss att åtra ord och lofven. Nu gå vi och taga oss en sup på handeln, eller hur Matti? Och långsamt började han att samla ihop alla tillbehör, kartor, åtkomsthandlingar, pipa, hatt och skrif material.

— Nå, skrifver ni under, eller skrifver ni inte under? sade han med ett likgiltigt tonfall i rösten.

Om hustrun sagt ett enda ord, hade det icke varit omöjligt, att Matti rifvit upp hela

köpet. Men hon, som icke kunde lida den gamla elaka »trollkonan», som hon kallade henne, hade blifvit nästan oberörd af hela scenen, i synnerhet som hon, som var svenska talande, icke fullt förstod innebörden af sången och därtill var af ett opoetiskt sinnelag. Den gamlas envishet endast förargade henne, och denna förargelse äfvensom mannens upprörda sinnesstämning, den hon ansåg vara svaghet, förledde henne till yttrandet:

— Veikkolin talar som en karl.

Veikkolins ögon blixtrade till af glädje.

Matti såg på sin hustru, tvekade ett ögonblick och skref under.

VI.

VID GRÄNSEN.

En septemberdag, då solvärmen förgäfves bjöd till att öfvertyga mig om att hösten ännu ej var inne, dref jag längst borta i Östra Finland. Solen gjorde sitt bästa, göt öfver tallarnas kronor ett varmt, gult sken och lät barken på de raka stammarna lysa i tegelrödt, men förgäfves. Kylan hade redan bitit sig fast i jorden. Den låg på lur öfverallt, dit solens strålar ej direkt trängde in, än i skyddet af ett väldigt rullstensblock, än i skuggan af en ravin: och det behöfdes blott ett moln, som för några flyktiga minuter dolde solskifvan, dämpande dess lyskraft, och se, lömskt kröp kylan fram ur sina gömslen och lät känna att sommarens saga snart var slut. Jag tog ut stegen för att hinna undan aftonkylan. Min väg förde mig ned mot en bäck; öfver bäcken var slagen

en bro, hvars halfva lock var förfallet, medan den andra hälften var i godt stånd, halfva räcket var ruttet, resten prydligt måladt i rödfärg. Landsvägen, som norr om bron var hård som en chaussé, var söder om den gropig, utan diken och djupt inskuren af rännilar. Jag stod vid gränsen af mitt fädernesland: ett steg till, och jag var i Ryssland. Jag följde den imaginära linie åt, som öfver bäckens böljor och mellan furornas stammar delade den djupa, tysta skogen mellan tvenne folk, och visst tyckte jag, att näckrosen var hvitare, att ormbunken var mera praktfull, att solen sken varmare öfver tallarnas kronor norr om denna osynliga linie än därborta i det främmande landet. Kom hit du, som förkättrar den urgamla västerländska bildningen i vårt land, du som predikar om ljuset från österlanden: se denna nejd, är det icke samma sandmassa, samma skog, samma magra svedar norr och söder om det geometriska begrepp, denna osynliga linie, som ringlar fram genom ljungen, ännu mer, det är samma folk, som bor på hvar sin sida om gränsen, samma språk där talas, samma tro, som besjälar det, och dock, hvem helst som kommer hit, icke behöfver han se den

svart-hvit-gula tullbommen för att veta att han söder om den är i ett annat land.

Då i den första finska by jag påträffade ej fanns något gästgifveri, gick jag, efter att ha parlamenterat med en rysk tulltjänsteman, öfver gränsen till närmaste »hartscheuna», det är härberge, rättare krog. Tvenne smutsiga rum innanför hvarandra utgjorde hela lägenheten, och i båda härskade en gemen lukt af tobak, smorläder och sprit. Längst borta i skänkrummet tronade en gudabild öfver en hylla med såpgröna vinflaskor. Krogen hölls af en finsk finne, en plussig fet karelare. De stränga lagarna mot brännvinet, som på senare tiden tillämpats i vårt land, ha vid gränsen framkallat egendomliga förhållanden. Ett stenkast därifrån flöda nämligen brännvinsströmmarna utan hejd. Hit vallfärdar folk från hela omnejden. Det brännvin man icke vågar lurendreja in, det dricker man upp. Från orter fyrtio à femtio verst från gränsen kommer folk hit med både häst och kärra och stapplar ofta hem till fots, sedan både ök och åkdon drunknat

i brännvinsfloden. När klockan slagit tio föstes gästerna ut, rummet vädrades, halm breddes på tvenne bord, en fäll apterades till dyna; det var min sofplats, ty jag kunde ej förmå mig att intaga värdens fållbänk. Jag bjöd min värd godnatt, men kunde icke underlåta att i förbigående säga åt honom:

— Huru kan ni, en gammal välbärgad man, idka en handtering, som störtar hundrade af edra egna landsmän i fördärfvet.

— Hm, hm, sade Israel Wanhala, så hette han, därom vore mycket att säga. Har ni hört om Luostasaari donationsgods, om dess forna herrar, den Scheumanska släkten? Nej! Vill ni höra om den saken, herre, så får ni svar på frågan, huru jag blef krögare.

Och utan att invänta mitt medgifvande, satte sig den gamle ned på en bräcklig stol och började sin berättelse. Det enda talgljuset i rummet belyste hans fårade, kloka, men hårda anlete, som omslöts af ett kort krusigt skägg; till fond hade han ett stycke af den trasiga, rökblå tapeten och ett förskräckligt porträtt af hans majestät. Där han satt i sin långa, mörka rock, skuren efter landsens sed, med de feta fingrarna tummande om sin pipa, var sex-

tioåringen en fullt typisk bild af sin omnejds befolkning. Jag kan icke lägga mina ord så vältaligt, så enkelt och naturligt som en karelsk bonde; jag måste därför på mitt sätt berätta huru gamle Israel blef krögare.

* * *

Han hette Scheuman, var egentligen tysk från Estland, af låg börd, en arbetsam grofhuggare, men hård och grym. Om den sandblandade jordmånen å det donationsgods, som himlen vete på hvilka vägar kommit i hans händer, icke gaf någon synnerlig lön för hans möda och arbetsamhet, lämnade däremot donationsböndernas belägenhet ett osökt tillfälle att utbilda hans tvenne andra här ofvan nämnda egenskaper. I synnerhet förbittrades hans sinne, sedan hans hustru, af en finsk tjänstemannasläkt, bäddats ned i den sista hvilan och hans tvenne söner, utan att ha slutat sin kurs sändts hem från en rysk junkerskola. Otaliga voro slitningarna mellan honom och hans underhafvande, rättegångar, ja till och med slagsmål förekommo understundom. Bönderna ägde sin jord sedan urminnes tider som fädernearf, och

med otrolig seghet underkastade de sig alla möjliga lidanden hellre än de, såsom Scheuman det önskade, uppgjorde arrendekontrakt med donationsherren.

Denne var villig att dela den gemensamma jorden i olika lotter och att för en billig afgift arrendera bort den åt familjefäderna i byn, men bönderna nekade enständigt. De resonnerade som så: Vi vilja ej arrendera hvad som obestridligen tillhör oss. Ett arrendekontrakt kan brytas och uppsägas, och då gäller det att gå från gård och grund.

Det var egentligen Israel Wanhala, i sin ungdom en rask, envis karelare, utrustad med en stor portion af hvad man kallar bondförstånd, som bildade kärnan i motståndet.

Han styrkte de vacklande, förde byns talan och tog med bred rygg och lugn själ emot både ovett och smicker af feodalherren och hans söner, räfungarna, som de benämndes för sitt långa röda hår. Den dolska striden mellan öfver- och underklass fördes på lif och död. Om elden en stormig höstnatt kom lös i fårfållan och brände vinterfodret och den ulliga hjorden, nog visste Scheuman och hans räfungar, att det icke var ett olycksfall, utan att

elden anlagts. Om räfungarna en månljus höstnatt i smyg fällde en älgoxe, som betade i videdungen, alltid fick länsmannen veta det, och alltid fanns någon af godsets underhafvande, som kunde vittna i målet. Å andra sidan, om Israel Wanhalas råg hvitnade till skörd eller om vårsolen ljummat upp jorden, så att den just var lämplig att taga emot kornsådden, just då behöfde godsherren hans hästar och hans armar; och för donationsbonden gällde lagen: först herrn och sedan du själf.

Där fanns emellertid en mäktig medhjälpare på feodalherrens sida, som till slut i den ojämna striden skulle ha totalt krossat bondepartiet, och det var brännvinspannan. Man lefde ännu i husbehofsbränningens gyllene tider, men just då kampen var som bittrast, kom hjälpen; det var den nya brännvinsförfattningen. Scheuman måste förnagla sina pannor, brännvinet blef kontraband, och den ström, som bragt donationsherren guld och »Israels» folk elände, blef dämd. Striden, som redan såg ut att blifva en seger för feodalväldet, blef nu oafgjord. Den hade måhända stått och vägt ännu en mansålder, om icke en fullkomligt opåräknad omständighet kommit emellan

och länkat striden in på andra banor. Det var naturligtvis en vacker flicka, Wanhalas dotter Leena.

En het sommardag voro räfungarna ute på myren för att jaga beckasiner. På myren vandrade Leena och plockade hjortron. Hon hade skörtat upp kjortel och lintyg, så att de hvita vadorna lyste mellan rosmarinens bruna stjälkar, halsduken hade glidit ned på axlarna och blottade en rund hals och en hvit nacke. Ifrån den dagen lämnade räfungarna beckasiner och älgar i fred: de spände efter fader Israels gyllene höna,

Nu tog Israels tålamod slut, desto mera som han tyckte sig märka, att hans vackra höna icke fann räfungarnas besök oangenäma. Han uppgaf striden och sålde till sina likars harm och bedröfvelse sitt gods. Han tog sitt enda barn, sin Leena, med sig och flyttade öfver gränsen, hyrde en stuga närmast tullbommen och satte upp en enrisbuske vid dörren: det var skylten för en krog. Israel hade varit bister och dyster hela denna tid, och man hade icke sett honom förnöjd förr än en vacker höstdag, då räfungarna kommo ridande i galopp till krogen. Ett elakt löje lyste öfver hans

sluga anlete; det såg ut som om han väntat på dem. När räfungarna kommo in i den lilla, smutsiga krogsalen och med sina ridspön slogo dammet från de blanka högskaftade stöflarna, stod Leena i sin skönaste fägring bakom disken mot en fond af gröna finkelflaskor och eldröda papyrossbuntar. Öl, rom och brännvin togs fram; glädjen blef allt mer och mer högljudd. Räfungarnas breda anleten lyste i karmosin, och deras tjocka läppar spändes ut af skrattet. Leena tycktes de båda unga männen allt skönare, men fader Wanhala, så sorglös han än föreföll, höll skarp utkik, och när räfungarna blefvo allt för närgångna, skickade han sin gyllene höna till grannas. Från denna dag blef där ett lif i krogen. Räfungarna drogo med sig alla odugliga landtjunkare, alla nejdens Taugenichts, och afton efter afton kom gamle Scheuman förbittrad till krogen för att söka sina söner, som han städse fann mer eller mindre druckna. När den gamle feodalherrn och bonden möttes, växlade de hotfulla blickar och hotfulla åtbörder, men nu log segern mot Wanhala. Brännvinet, som han köpt i rubel och kopek, som han blandat upp med vatten, sålde han för mark och penni.

Redan därigenom hade hans kassakista blifvit betydligt tung. Ju strängare brännvinsförordningarna tillämpades i Finland, desto större blef pilgrimsskaran i Israels krog.

Det var en kall vinterafton. Räfungarna sutto med kort och rom i det inre krogrummet. De hade varit ovanligt nyktra och betänksamma i afton, ja till och med lugna. Då det led mot natten, kom gamle Scheuman för att, som så ofta förut, föra dem hem. Insvept i sin vargskinnspäls, var han bister att skåda. Israel Wanhala mötte honom i den trånga förstugan, de bytte knappast ett ord, det var som om eld och krut kommit tillsammans. Många års hat brast plötsligt ut i ljusan låga. Den tyske vargen högg ett tag i den finske björnen, och där kämpades i den mörka förstugan en kort, men het strid. Vargen rullade ned från trappan och lomade af hem. Men medan striden kämpades ut mellan björn och varg, hade den ena räfungen brutit sig in i fader Wanhalas hönsbur, och nu var hans lilla gyllne fågel borta. Brodern satt tyst med hakan lutad mot handen och blickade dystert framför sig. Han såg huru röken ringlade upp ur pipan.

Han tyckte sig genom de fantastiska blåa rökmolnen se ett vinterlikt landskap: stjärnhimmeln gnistrade, norrskenet flammade, snön knarrade, blåbleka skuggor föllo öfver skogsstigen, och mellan de snöhöljda granarnas stammar ilade i vild flykt en räfunge, som stulit en liten hvit höna. Nu tog skogen slut; där bakom var en vid horisont öfver frusen sjö, och där längst borta i köld och snö, i vinternattens mörker försvann den sista skymten af den röda räfven och hans byte. Nordanvinden svepte kall öfver sjön, och den kvarblifna räfungen frös ända till hjärteroten; den hade försvunnit, hans korta dröm om kärlekslycka. Han drog en tung suck, skakade askan ur pipan och steg upp för att gå.

I detsamma kom Wanhala in. Han såg sig omkring efter sin jänta; hon var borta. Ursinnig af vrede och smärta, högg han ett tag öfver räfungens nacke och i nästa minut låg denne sprattlande i snödrifvan. Men Israel gick in i krogen, slog dörren igen, sjönk ned öfver disken, där så mången fyllbult kroknat, och tårar, bittra som malörtsbrännvin runno ur hans rödsprängda ögon.

Men räfungen steg upp, skakade snön ifrån sig och började långsamt vandra mot hemmet. Vid tullbommen snafvade han öfver något tungt och mörkt, som låg på vägen. Det var en människa. Folk skyndade till från alla håll. En kvinna kom springande öfver gården med en flammande perta. Hon lyste öfver det bleka ansiktet; det var den gamle tyske vargen; där låg han rakt under tullbommen, en blodström från munnen hade färgat snön under honom röd. Han var död. Det blef icke ens rättslig undersökning om dödsorsaken. Den finske häradshöfdingen resolverade, att godsägaren Karl Scheuman blifvit funnen död inom kejsardömet Ryssland; den ryske starosten i gränsbyn svor vid alla sina helgon, att finska infödingen välborne Karl Karlovitsch, legat stendöd inom storfurstendömet Finland.

Så slutade den bittra striden mellan herrn till Luostasaari donationsgods och hans underhafvande. Scheumans räfungar voro ruinerade, egendomen köptes af finska statsverket. Bönderna voro ruinerade äfven de, de flesta bland dem hade fastnat i det stora spindelnätet S:t Petersburg; de förde där en eländig tillvaro såsom formän och isvoschikar. Israel Wanhala,

som under andra förhållanden blifvit en prydnad för sitt stånd, satt där framför mig, gammal och öfvergifven, bruten, röd och plussig. Och jorden, denna dyra finska fosterjord, den låg torr, vanvårdad och utsugen. Mer än en ny generation skall komma och gå, innan den åter hämtat kraft till nya skördar.

* *
*

Värden hade slutat sin berättelse. Talgljuset hade brunnit ut och flämtade i ljusstaken. Han stoppade sin breda tumme i ljusstakspipan och strök af den mot stöfvelskaftet. God natt, sade han, och inom kort låg han i sin fållbänk och snarkade.

VII.

EN JAKT I SUOJÄRVI.

Det var en vacker majdag, middagstiden var redan förbi, då jag körde in på den stenbundna, starkt sluttande gård, där Mihail Konins stuga stod. Stugan var uppkrupen på den branta backen, så att huset åt gårdsidan var två våningar högt, men mot ödemarken, ty denna tog vid genast bakom bostaden, endast en. Att något alldeles särskildt passerat var klart, ty Mihails gård var full af folk och fänad, som öfverbjödo hvarandra för att göra sig hörda. Mihail Konin stod öfverst uppe på den stora måleriska trappan, som från gården ledde direkt upp till öfre våningen af huset, han hvisslade på sina hundar, kommenderade och befallde med det öfverlägsna lugn och den säkerhet, som en mångårig vana, att veta sig vara den första, förlänar människan. När den

skramlande kärran körde in på gården afstannade alla samtal — endast hundarna fortsatte sin argumentering med envis ilska. Mihail skuggade ögonen med handen och blickade ned emot oss. Två år hade förgått sedan vi senast råkades, men med ödemarksbons skarpa syn och märkvärdiga minne kände han genast igen mig — det var som vi råkats i går. Med värdighet uttalade han sin glädje öfver att återse mig.

Jag skakade hand med Mihail, hans hustru, hans söner och döttrar, hans svärsöner och svärdöttrar. Återseendets glädje var lika uppriktig som allmän.

Det hade diskuterats med mycken liflighet om ett hämnd- och härnadståg mot en björn, som slagit en af Konins kor.

— Men, sade Mihail, »a kuin sie tulit*) — så går jag inte på jakt — jag stannar hemma. Björnen må gå sina egna vägar, mitt lod skall han icke möta i natt.

— Nej, Mihail har du någon förrättning i afton, så bör du gå. Jag skall icke hindra dig.

Men Mihail ville icke bryta gästfrihetens lagar, han skulle ovillkorligen stannat hemma.

---

*) Eftersom du kom.

ifall jag icke lofvat att följa med på jakten. Min hederliga värd blef hjärtans glad, och belåtenheten bland menigheten allmän; ty gick Mihail på jakt, så var allt godt och väl, man kunde sofva tryggt och anse björnen skjuten.

Jag betalte skjutsbonden, som noga vände den sällsynta markslanten och lät den för att bekikas gå från hand till hand, mina reseffekter fördes in, och med lodbössan öfver axeln begåfvo vi oss af så godt som med detsamma.

Vi vandrade raskt framåt — bara en liten bit öfver backen längs träsket och så in i skogen — hade man sagt mig. Nog visste jag att dessa ödemarksbor, som räkna ett par mil till närmaste granne, icke taga det så noga med uttrycket en liten bit — jag hade gjort mig beredd på tre à fyra verst, men efter den långa uppskakande resan måste jag medge, att fem à sex verst, som vägen visade sig vara, icke kändes såsom en liten bit. Det var dock för sent att vända om.

Med orsaken till jakten hängde det i hop sålunda. Konins och de öfriga böndernas kor hade varit ute ungefär en vecka efter att ha svältfödts under vårvintern, — då en vacker dag hela hjorden, så när som på en, kom

råmande hem i fullt galopp. Skogens konung hade omorgnad och hungrig efter vinterns umbäranden tagit sig för att jaga och hade slagit Konins bästa ko. Det blef en allmän uppståndelse i hela byn, ty den björn, som en gång smakat nötkött, måste ovillkorligen fällas, eljes stod böndernas redbaraste egendom i ständig fara. Mått och steg vidtagas genast för att hämnas nederlaget. När björnen slagit sitt byte och ätit sig mätt, lämnar den resten af rofvet på platsen för att om två eller tre dagar någon timme efter solnedgången åter uppsöka det. Nu gäller det för jägaren att i närheten af bytet välja en plats, helst uppe i ett träd samt att därpå tyst och ljudlös invänta illgärningsmannen. Det minsta buller jagar björnen ovillkorligen på flykten.

När vi närmat oss platsen för björnens mandat, började Mihail att med största varsamhet, under ständigt iakttagande af vindens riktning, lovera fram emot en grupp af uråldriga och skyhöga granar, som mellan sina slokande mossbelupna grenar erbjödo ett utmärkt gömsle för jägaren. Vi klättrade upp i en af granarna, Mihails son i en annan, båda vid pass sextio fot från den plats, där bytet

låg. Tysta som gransångare, när höken kretsar öfver dem, hade vi suttit där några minuter, då jag hörde Mihail långsamt frammumla något, som först föreföll mig som en aftonbön, men då jag hörde en hel del märkliga ord om »villahäntä» och »schebelikagla», de där icke gärna kunna adresseras till vår herre, frågade jag hviskande hvad det gällde. Han såg andäktig ut och gjorde en åtbörd som anbefallde tystnad, och i nästa minut hördes endast vindens andetag, som den sofvandes i natten.

Med armen om granens stam och hufvudet lutadt mot barken tycktes mig, som om jag legat vid naturens bröst och lyssnat huru lifvet jäste, huru det i starka pulsslag dref de dolda safter fram för att under nordens korta sommar hinna till blomning och frön.

Solen hade sjunkit, skuggorna, som om dagen lägrat sig vid trädens stammar, stego långsamt och smygande upp högre och högre. Kungsfågelns siisande hade slutat, till och med rödhakens elegiska aftonsång hade förklingat, mild, härlig och ljum föll majnatten öfver oss. Stjärnorna tindrade från himlens blå — matt och vällustigt genom den ångande vårluften. Nattvinden bar underbara dofter som väckte till

lif, dofter, som ömsom rusade ömsom mattade, än lät hjärtat slå högt af handlingskraft och mod, än bar själen bort i veka känslostämningar på aningarnas och drömmarnas vågor. I det hemlighetsfulla mörkret lyste då och då några blixtar i fjärran och tecknade för en flyktig sekund granarnas spetsmönster mot den blånande fonden.

Då hördes några starka melodiska ljud i den tysta natten. Först enstaka, så allt fler och fler bilda de en melodi af innerlig ljufhet. Med ens blir det tyst, så tyst i ödemarkens natt — men åter höjes sången, och allt fulltonigare, allt mäktigare stiger sångarens eldiga röst, tills den i segerjublande slag flammar upp i kärlekens höga visa, för att nästa ögonblick låta tonerna dö bort i melodiska suckar, och under denna bröllopssång vid naturens stora biläger somnade jag in som fågeln på gren, och redan till hälften i drömmarnas värld hörde jag näktergalens kärlekskväden.

Pang, ett skott och ett ilsket rytande, ännu ett skott, och yrvaken gnuggade jag mina ögon. Huru länge jag sofvit vet jag ej, i första ögonblicket kunde jag icke få klart för mig, hvar-

för i herrans namn jag satt uppe i ett träd i djupaste skogen.

Småningom återkom minnet. — Jag blickade nedåt, det var omöjligt att vid de slocknande stjärnornas sken se något, och ännu i dag är det mig omöjligt att förstå huru Mihail kunnat se i detta mörker. Jag började att långsamt stiga ned från granen, då jag tydligt hör Mihail under mig frammumla följande i en kristens mun hädiska ord.

Kiitoksi metschän kuningas,
Metschän kuldainen kuningas,
Metschän ehdoissa emändy,
Haapasaaren neiti kaunis,
Metschän taatto, metschän briha,
Metschän onni, metschän osmo,
Metschän valgia vasikka,
Metschän koko sugukunda.

(Haf tack du skogens konung,
skogens gyllne konung,
skogens vänliga värdinna,
skogens sköna jungfru,
skogens lycka, skogens gunstling
skogens hvita, vackra kalf,
skogens hela härskarsläkt.)

Jag var hastigt nere ur trädet. Där stodo Mihail och hans son, de lyckönskade mig och

hvarandra till den lyckosamma jakten, hvaruti jag för min del tyvärr icke hade någon del. Björnen hade enligt Ivans, den yngre Konins utsago trängt sig igenom den dunge af granar, där vi voro i bakhåll. Antingen den vädrat kristet blod, som det heter i sagan, eller anat en olycka, alltnog den hade plötsligt rusat rakt fram, liksom för att undfly en fara, då Mihails kula sårat den. Vid skenet af gevärselden hade äfven unge Konin fått korn på den och sträckt röfvaren till marken. Dagen hade vaknat. Gula flammor jagade öfver österns skyar och släckte de mattblinkande himlaljusen. Af de tvenne skotten hade skogens orkester väckts till lif. Jag kunde godt känna igen löfsångarens lilla enkla visa, som genomandas af en älsklig naivete, gransångarens melankoliska toner, och de lystringssignaler, som rödstjärten med förvånansvärd styrka pressar fram ur sitt bröst, medan grundtonen i denna naturens morgonhymn bildades af rödhakens ljufva elegiska kvitter, som väcker dagen till lif och åter lullar den till hvila. Många år ha förgått sedan den lilla episod jag här förtäljer tilldrog sig, men ännu vid minnet af denna morgon drager där

en fläkt af vårens friskhet, af ödemarkens oändliga ljufhet genom min själ.

På återvägen ledde jag samtalet oförmärkt på Mihails tacksägelsebön, jag frågade honom hvad det var han frammumlade i går afton, medan vi sutto uppe i granen. Mihail ville på intet vis säga det. Det var omöjligt att ens få honom att tala därom. Han sade att mäktiga ord icke böra användas, då de icke behöfvas. Jag förtviflade redan om att någonsin få höra hans runa, då han om aftonen vid den glädjefest med plätschit (dans), som tillställdes för att fira björnens död, oombedd och litet skamsen läste upp förra delen af den runa, hvars slutstrofer jag redan här ofvan anfört. Jag tecknar upp den. Jag behöfver icke nämna det denna bön med innerlighet och allvar läses af flere hundrade af våra landsmän uppfostrade i skötet af den kristna kyrkan.

Menin mie miehissä metschään,
urohissa ulkoteille.
kah'en kolmen koiran kanssa
kuu'en vii'en villahännän,
seitschemän schebelikaglan
lapin loajalle salolle
sinisen metschän sisälle.

Kuljin kuusikumburoilla
viivyin viitarandioilla
haukkui koirani karhuun.

Tapio metschän kuningas,
metschän kuldainen kuningas
tuo tuolta tuonembata
lapin loajalta salolta,
sinisen metschän sisältä
minun koirat, pentukoirat
ampujat alakätöiset.

Eller fritt återgifvet på svenska:

Gick i sällskap ut till skogs,
gick att jaga skogens åbo,
följd af trenne kvicka hundar,
trenne hundar ullsvansprydda,
med sin hvita ring kring halsen.
Öfver furukullar drog jag,
dröjde uti kärr och mossor;
hör! då mina hundar skälla,
skogens bruna björn det gäller.

Tapio, skogens stora konung,
konung, du med gyllne krona,
bringa bytet i min väg,
i från Lapplands fjärran nejder,
från den vida blåa skogen,
hämta det till mina hundar;
mina ullsvansprydda valpar

VIII.

HOS KYRKOHERDEN.

När man på landet besöker en tjänsteman, en kronofogde, länsman, häradsskrifvare, en domare eller en läkare, kan man på förhand göra sig ett ungefärligt begrepp om huru denne tjänsteman har det inrättadt hos sig; men huru en prästgård på landet är inrättad, kan man aldrig på förhand veta.

Man kan finna herr prosten omgifven af döttrar, som med sakkännedom tala om den sista franska romanen, ordna om bronser, taflor och mattor i hemmet, där församlingens herrskap gå ut och in som hemma hos sig, men bondfar håller sig på mattan i kansliet. Man kan finna ett kyrkoherdehem, där döttrarna, likasom i de svenska prästgårdsidyllerna, äro klädda i de välkända bomullstygerna, röra sig hurtigt i mjölkkammaren och köket, där allt

bär en prägel af skinande snygghet och trefnad, där den korsfäste eller en mater dolorosa och en Martin Luther i oljetryck utgöra all den prakt och prydnad hemmet har att bjuda på i konstväg, men där alla främmande behandlas utan åtskillnad till person.

Man kan finna herr pastorn, som, själf utgången ur bondeklass, gift sig med en förnämligare bondedotter och som i det tarfliga studentkvarteret söker förebilden till all hemmets komfort och behag — en komfort, den han icke behöfver och helst ville undvara, men som han lägger sig till af aktning för sitt stånd. Man finner hos honom ödsliga rum med vissnade dracænor i fönstren, tobaksrök öfverallt, möbler af olika slag och åldrar, som af ödets nyck sammanträffat i dessa rum, och som nu, såsom vanligt är i blandadt sällskap, tyckas stå handfallna och generade för hvarandra.

Och orsaken till denna stora olikhet i de prästerliga hemmen är den, att hvarje annan tjänstemannaklass i vårt land är mera homogen än den prästerliga. Medan prästämbetena besättas med nytt folk, som rekryteras från de djupa leden, äro andra tjänster så att säga af

fideikommissnatur: de ha under århundraden bevarats för samma stånd.

När man steg in hos kyrkoherden Emanuel Högfeldt, till hvars pastorat Kiiskilä by hörde, blef man på det angenämaste öfverraskad. På prästgården med de låga, stora rummen talade hvarje vrå om trefnad och glädje. Där sjöng kanariefågeln mellan rosorna i det solbelysta fönstret ur hjärtats djup sina gladaste drillar. Där stämde barnen upp i blandad kör: »Jag gungar i högsta grenen af Harjulas högsta ås». Och barnabarnen, som tultade omkring med dockor och lappar, jollrade fram Z. Topelii barnrim och visor. Här taltes bildad svenska utan slangord och grofva provinsialismer.

Hvita, gammaldags möbler med släta, randiga öfvertåg, långa urmodiga pinnsoffor, gueridoner i slanka, magra former, lyrformiga lampetter på väggarna och ett konterfej af kyrkoherdens farfars far i stor krullig peruk och slejfhalsduk gåfvo det hela en prägel af ålderdomlighet, som väl gick ihop med dess invånares enkla seder och hjärtliga vänlighet.

För dem, som möjligen icke förstodo rummets tysta språk, formernas poesi, sångens

toner och barnens joller, för dem blef i alla fall pastorskan med de blida dragen, de varma ögonen och det grånade håret, med de höfviska maneren från slutet af det sista seklet, inbegreppet och inkarnationen af hemmets lycka och helgd.

Och inne hos kyrkoherden själf, där satt man så innerligen väl i den långa, gammalmodiga skinnsoffan med de blanknötta mässingsbeslagen vid kanterna. Var du förstämd, så kände pastorn konsten att ställa ditt hjärtas strängar i samklang. Fanns det öfver hufvud taget en möjlighet inom en människa, så var kyrkoherden den som tog rätt på denna möjlighet. Hos honom blef den torraste, tråkigaste träbock åter människa. Pastorn var ett barn af den hänförelsens tid i vårt land, hvilken själf uppbar och uppbars af de stora namn, som vi alla nämna med vördnad. Han hade stått Lönnrot nära, han hade känt Runeberg, grälat med Snellman, och med Pacius var han bror. Ännu i ålderns höst förde han med sig en fläkt af denna tids adel och storhet, af dess lefnadslust och skämtsamma lynne. Han hörde till den fullmogna andliga skörd från 40-talets Finland, som, hvar helst vi ännu se en rest af

den i vårt land, väcker inom oss en känsla af trygghet och tro och kommer oss att minnas skaldens profetia: än kommer dag, än är ej allt förbi. Kyrkoherdens farfar, som i medlet af 17:de seklet inflyttade i landet, hade varit svensk adelsman, hvilket icke hindrade sonsonen att vara en fullblodig finsk demokrat och fennoman, om ock med moderation.

Emanuel Högfeldt räknade näst teologin fysik och naturkunnighet som sitt främsta ämne; han plägade med stolthet kalla sig Hällströms lärjunge, och ännu vid sjuttiofyra års ålder studerade han med ifver arbeten i dessa ämnen och skref nu i snart tjugu år på en afhandling om skogarnas betydelse för klimatet.

I dag var det fest i prästgården. Den varma sensommaren hade lockat fram tusental af svamp och riskor, moder jordens sista mångfärgade gåfva, innan hon går till vinterns hvila och ro. Nu skulle så godt som hela huset till skogs för att plocka riskor. Det var sommarens sista utflykt, ty dagen därpå skulle söner, svärdöttrar och döttrar, barn och barnabarn åter draga ut i världen, en hvar till sin verksamhetskrets. Stundens lust och glädje hvilade därför på ett underlag af vemod och saknad:

höstens vemod. Skilsmässan som förestod gaf glädjen ett särskildt plus af värme, hvarje vänligt ord som sades var som understruket, hvarje liten tjänst fick sin återtjänst i dubbelt mått.

Fyra kärror, landtligt enkla, hade kört fram på gården. Under skratt och glam placerade de äldre sig så godt de kunde i åkdonen, barnen kilades in emellan. Gammelfar själf med bössan i handen följde med. Ingen mindes väl, att han skjutit på flere år, men det var nu en gång sed, att bössan skulle vara med. Farmor med de minsta små gräflingarna stannade hemma. Och så bar det af under hejdlöst skratt, på gamla vintervägar, genom hagar och öfver utmarker till skogs. Kärrorna skakade förtärligt, ja, hotade stundom att stjälpa; Lento och Liina, Hellä och Ruuna visste emellanåt icke, hvar de skulle sätta sin hof mellan tufvor, stenar och vindfällen, men fram kom man efter en timmes åkning vid ett briljant humör, fram till en dunge vid foten af en björkbevuxen ås. Här spändes hästarna af, korgar togos fram, och liksom en orrkulle vid minsta fara sprider och gömmer sig med otrolig skyndsamhet under ruskor och löf, försvunno barnen i olika riktningar.

Huru skön var icke dagen här under träden, klädda i sensommarens mångfärgade prakt! Hackspetten slog sin trumhvirfvel i den torra furans stam, ekorren smackade, vinden prasslade i ris och löf, den sista humlan flög brummande mellan höstens sparsamma blommor. Skogens susning var den långdragna, vemodiga, som anger den kommande hösten, icke sommarvindens lätta, lekfulla brus i löf och barr. Och öfver det hela hösthimlen, så oändligt hög och så klar.

Bland torra, gulnade björklöf, som rasslade under fötterna, krafsade små flitiga barnhänder fram den hvita, läckra mjölkriskan, den vackra rosenriskan med sitt mjuka lurfviga bräm. Alriskan med den röda mjölksaften letades fram under ormbunkens mörka och brutna plymer, och från klipphällen på den knappaste jord togos de mörkgula, trattformiga kantarellerna. Nu hördes ett skri från någon, som skrämts af en flyende ödla eller en jagande snok; så blef allt åter tyst, tills en späd sopranstämma ropade sitt: »farfar oho-oj» genom skogen. Farfars djupa bas, sekunderad af stämmor i tenor, alt och sopran och målbrott, mullrade genom skogen. Man visste då,

att man var nära hvarandra, att ingen villats bort, och så började letandet om igen. Aspriskan med sin gråvioletta hatt fick följa med, blomkålssvampen togs som god pris, men den korallröda flugsvampen med de gliande hvita prickarna fick af en liten trubbig sko en spark, så att dess brokiga grannlåt sprang i luften som en kreverande bomb. När korgen omsider var full, hade man stirrat nedåt, sett på de gula löfven, de röda lingonen, de mångfärgade svamparna, så att det skymlade för ögonen, så att man tyckte sig se svamp och riskor öfverallt. Och så igen ett: farfar ohoj, så att tjädern trodde den vilda jakten vara i gång och flydde i bullrande flykt. Så sprang man mellan kråkris och ljung, öfver pors och tåtel till den gamle, ty hos farfar tömdes korgens skatter.

Men plötsligt hördes genom skogen ett skri af förvåning och oro, och så ett och åter ett. Dondo hade hunnit åsens topp, han ropade på Bibi och Vevi, på Metta och Titti, på mor och far, och »farfar» skallade det nu enstämmigt i skogen. När den gamle mellan tusende rullstensblock hann dit upp till åsens krön, fick

han se skogen i dalen på andra sidan om höjdsträckningen i brand.

Det susade mellan stammarna på ett olycksbådande sätt, det knastrade mellan ris och kvistar. I en frontlinie af väl en kilometers bredd nalkades skogselden i brusande fart. Än stod flamman som en kvast i vädret, än kröp den ihop som ett lömskt, lysande djur i mossan, än slog den ut i lågor, som slickade stammarnas mossa och torra grenar bort i ett tag, än tycktes den slockna ut för att i nästa minut åter hota allt, som kom i dess närhet. Svart rök och gnistor fördes af vinden vida. Små fåglar flögo förskräckta omkring, och millioner insekter störtade sig i elden, bortförda af luftdraget.

— Gud bevare oss! Elden lös i denna torka! sade den gamle.

Och åter ljöd ohoj-ropet med bäfvans och brådskans klangfärg genom skogen. Och den nyss så glada skaran gick med snabba steg, tyst och förstämd, ned till löfdungen, där hästarna väntade. Skyndsamt bar det af mot hemmet. Allt det, som på färden till skogen roade så obeskrifligt, det var icke muntert mer, ty farfar såg så bekymrad ut.

Och så kom man hem, och folket ringdes samman. Männen kommo med yxor och spadar, med ämbaren och gräftor och sändes till skogs att under sönernas kommando hugga brandgator och gräfva diken mot allhärjaren. Innan allt omsider var klart, började det ren att skymma.

— Käre Emanuel, gå att hvila dig in till dig; där äro för öfrigt tvenne personer som vänta dig, sade pastorskan till sin man, orolig öfver hans ifver och oro.

Kyrkoherden gick in. Där satt nere vid dörren en medelålders man, medan en gosse stod lutad mot dörrposten och tummade om sin hatt. Mannen reste sig vid pastorns inträde.

— Hvem är ni, hvad önskar ni? frågade han de väntande, medan han tände sin lampa.

— Mitt namn är Israel Veikkolin, stockuppköpare, och detta är min son Karl Oskar. Jag skulle icke ha besvärat herr kyrkoherden så här sent, men kaplanen är borta på läsförhör, och mitt ärende är brådskande och tål icke långt uppskof. Jag skulle önska få mina papper klara. Jag ämnar bosätta mig i Joensuu.

— Nå ja, om några dagar får Veikkolin sina papper. Kanske vill ni, att de skickas direkt till Joensuu?

— Ja, det vore nog bäst för mig.

Emanuel Högfeldt vände sig nu till gossen och sade: — Hör du min gosse, gå ut och vänta i förstugan, jag har några ord att säga din fader i enrum.

Gossen gick efter att ha bugat flere gånger. Det blef tyst i rummet. Högfeldt gick af och an ett par slag på golfvet.

— Ja — började han, ja — jag skulle egentligen — ja, jag har endast ett tack att framföra — mitt tack till eder.

— Till mig, sade Veikkolin förvånad.

— Ja, till er! Ser ni, när man år ut och år in arbetar i Herrans vingård, som jag det gjort med hjälp af mina dugliga tjänstekamrater, och det så under åratal icke inträffar något, som skulle kunna räknas till bevis för att fienden sått ogräs i vingården, ni förstår hvad jag menar, att den församling Herren lämnat i ens vård skulle stå på en låg moralisk ståndpunkt, så blir man själf belåten. Med Guds makt, säger man till sig själf, har jag kunnat hålla denna hjord något så när inom det rättas

skrankor. Man tycker sig ha gjort något, vunnit något, man är färdig att öfverskatta sig själf.

— Nåväl, så var det med mig. Döm själf! Hurudan var denna församling ännu för ett år sedan? Minns ni, huru Kiiskilä by såg ut, när ni för ett år sen kom hit? En väldig skog omgaf byn som en grön mur och skilde den från den öfriga världen. Nå, ni känner den skogen för öfrigt bättre än jag! Och där inom byn, huru lefde man där, tyst och stilla, en hvar förnöjd med sin lott.

— Huru ser där nu ut? Ni kom hit med edra och andras penningar, för ett år sen, tror jag. Skogen är nedhuggen, kvistar, affall och vindfällen ligga versttal omkring. Sedan trenne dygn, har man nyss sagt mig, härjar elden redan i det torra affallet och bränner ända till alfven bort all matjord. Se själf!

Och han visade dit ut, där ett rödt, hemskt sken vid horisonten färgade den nattliga himlen i samma färg. Mörka rökmoln i tunga former stego långsamt upp mot zenit och höljde himlens stjärnor i sitt svarta sorgflor.

— Och detta har skett på ett år! Hvad skall framtiden nu bära med sig? När skogen

är borta, skall nattfrosten ofelbart härja alla byns åkrar. Ty ni vet, att bortom skogen ligger det stora Nälkäsuokärret, som sänder frost och dimmor kring sig.

Veikkolins ansikte hårdnade till allt mer och mer, trotsigt satte han sig ned på närmaste stol och stödde armbågen mot knäna. Den gamle gick af och an i rummet. Han talte synbarligen om något, som länge grott inom honom, han blef ifrig.

— När skogen sköflats, äro byns ägor fördärfvade för mansåldrar, och för hvad? Ni har gifvit bönderna en antagligen ringa penning, och äfven den har ni tagit åter. I en bod, som orätt bär detta namn, den borde heta krog, har ni för brännvin åter plockat upp de marker, ni gifvit ut för virke. Få människor kunna bära hastigt förvärfvade rikedomar. Folket i byn är stora barn; de ha icke lagt sina penningar ned i något, som skulle godtgöra en slik förstörelse, i en förbättrad ladugård, i ängsodlingar, i dikning, i bättre jordbruksredskap. Nej, kaffe, socker och främst rom ha de lagt sig till, se där, hvart pengarna gått! Förstår ni, hvad ni gjort? Ni har begått ett grymt våld mot

er moder, den finska jorden, och mot folkets rena seder.

Veikkolin rörde sig häftigt och inföll med hetta: — Och därför tackar kyrkherrn mig?

— Vänta litet, vänta litet! När jag i tidningarna läste om de svåra synder, fylleri, otukt, bedräglighet, ja, dråp och mord, som tidt och ofta, sorgligt nog, begås i vårt land, tänkte jag: nå, Gud ske lof, här hos detta rena, fromma folk skulle sådant knappast kunna ske. Jag blyges att nödgas bekänna dessa själfkära tankar. Människan bör icke förhäfva sig. Allt, hvad jag ansett otroligt i denna trakt, har skett på detta enda år. Oaktadt alla mina ord och varningar, mitt tal och mina böner ha edra penningar segrat. Ni har gifvit min själfbelåtenhet, min andliga högfärd en välförtjänt läxa. Därför är det som jag tackar er, Veikkolin!

Han tystnade och stannade framför stockjunkaren.

Veikkolin var icke den, som förifrade sig. Han hade i lifvets hårda skola lärt sig att hålla inne med onödigt självförsvar, att bita ihop tänderna och svälja till och med oförrätter, men nu kunde han icke behärska sig.

Han reste sig häftigt och höjde på rösten:

— Jag har ärligt betalt mina penningar. Jag har . . .

— Hvem talar här om ärlighet — och med hela auktoriteten af sina fyra och sjuttio år, sitt silfverhvita hår och sin ostraffliga vandel vände sig pastorn mot Veikkolin. Hans person vidgades, blef imponerande.

— Hvad har »vahva Mattis» änka fått för sitt hem, sin sköflade lycka . . . och de andra sedan! Ni är en stockjunkare, ingen kan bättre än ni svara på den frågan: Ha de alla fått för sin vara hvad skäligt är? Svara på tro och samvete, karl!

Han stod där mäktig och befallande, de kloka ögonen under de buskiga hvita ögonbrynen sågo skarpt och forskande på Veikkolin.

Veikkolins läppar rördes, han ville svara, men intet ljud kom öfver dem. Utan att säga ett ord bugade han sig för prästen och gick långsamt ut.

Kyrkoherden gick till skrifbordet, suckade djupt och letade fram sitt digra manuskript om skogarnas inverkan på klimatet. Han hann knappast fördjupa sig i sitt arbete, innan barn och barnbarn åter kommo in.

— Det regnar, det regnar, så det plaskar, skrek den glada skaran; och åskan går! Nu blir skogselden nog släckt. Nu skall farfar bli glad, bad Dondo.

— Och här äro tidningar, färska tidningar, sade den blonda Bibi.

— Vi få stekt svamp med surgrädde, ropade gurmanden Vevi, en liten fet fyraåring med ständigt strykande aptit.

Men farfar var betryckt. Ett af lifvets stora spörsmål, en fråga, som han fann oändligt viktig och betydelsefull för detta land, som han omfattade med en aldrig svikande kärlek, hade åter plötsligt skjutit in i det första planet af hans tankars värld. Hans förstämning var synbar för alla.

— Kära farfar, sade äldsta svärdottern, som i familjekretsen ansågs vara hans gunstling, är det skogen, som oroar dig igen? Var nu glad, den växer nog åter upp!

— Växer upp! sade den gamle betänksamt. Kära barn, Lapplands åsar ha en gång i tiden varit beväxta med väldig skog. När den förstörts, känner man ej, men stubbar af jättelika furor gömmas ännu under mossa och renlaf. Jutlands hedar ha under historisk tid

burit präktiga ekskogar. Under sandalfven finner man ännu i dag deras knotiga starka rötter. Människohanden och hejdlös vanskötsel ha förstört dem.

— Nu växer där öfver ekarnas graf manshög ljung. Lüneburgerheden, Svältorna, Les Landes i Frankrike, Peloponnesiens och Italiens berg, alla ha de en gång burit skog, som vårdslöst sköflats. Och nu, nu kostar det generationers arbete, millioner mark, innan skog åter gror på dessa hedar, och för all världens guld kan man icke få träd att växa på de en gång sköflade bergen och åsarna, hvarken i Hellas eller Lappland. När den naturliga proportionen mellan skog och oodlad skoglös mark förryckts, har ett våld begåtts mot naturen, ett våld, som hämnar sig självt.

— Men, käraste farfar, hvad kan man väl nu göra därvid, du vill väl icke förbjuda den enskilde att hugga i sin skog efter eget behag?

— Just det vill jag, och jag vill det, innan det ännu blir för sent! — Och där är ännu en sida af saken. Trettiotusen människor, friare än himlens fåglar, utan eget hem och bo, vandra omkring i Karelen. Om fem år skall denna kohort ökas med tre fjärdedelar af Kiiskilä

bys befolkning, skuldsatt och depraverad, också den.

Nu ringde pastorskan i matsalen, kvällsvarden var färdig. Barnen rusade ut, ungdomen lade bort tidningarna, och som en patriark satt gamle Emanuel Högfeldt till bords i högsätet bland barn och barnbarn och tog del i det växlande samtalet. Man talade om sommarens förgångna fröjder och gjorde upp planer för den kommande vintern. Först sent släcktes ljusen; men ännu länge, sedan de andra sökt hvilan, satt den gamle och skref på sitt arbete om skogarnas betydelse för ett lands klimat.

IX.

EN NATT PÅ LADOGA.

Det led mot senhösten. Hästhandlaren Ivan Bitschok återvände från en marknad i Kuopio med sina båda medhjälpare, Tobias och tataren Kuffein Holam. Kuffein Holam hade förut varit risare i Viborg, men hade lämnat yrket för att som hästhandlare följa med Ivan. Därunder idkade han för egen del en ganska indräktig mellanhandel med svinborst för fabrikerna i Petersburg. Med dem följde Malakias Hanhineva från upplandet. Den sistnämnde, som skulle till Petersburg i stockflötningsaffärer, hade slagit sig i hop med hästhandlarna, emedan han hade samma väg som de. Ivan och hans följeslagare färdades i tvenne slädar och hade med sig femton à tjugu bättre och sämre hästar, köpta i olika delar af Karelen. Sällskapet hade farit från Kuopio genom Nyslott, Joensuu och Sordavala; nu bar det af längs Ladogakusten än »sommar-» än

»vintervägen» öfver frusna sund och fjärdar. Den lättrörliga Ladogan låg söder- och österut som ett haf, utan horisont. Ladogan är hafvets dotter, och mycket i dess natur och djurlif påminner om dess stolta ursprung. Här lefva på djupen crustaceer, som återfinnas i hafsfaunan. Här lefver silfverlaxen i flere arter och i stora former. Knubbsälen jodlar och hvisslar liksom i hafvet och när stormen löser sina vingar, rasa Ladogas vågor som hafvets. Våra resande sågo här och där i fjärran öppna sjön och hörde huru vågorna förde larm och oljud. De ville på intet sätt underkasta sig vinterns välde. De beto i iskanten, riste och bände på det hårda täcket, som hvarje natt eröfrade några kvadratverst af de fria sällarnas område. Men vågornas motstånd blef allt mattare och mattare; tunga, som af smältande bly, reste de i stormen sina trötta hjässor, utan fräs och skum, utan friskhet och lif; och det var dock samma vatten, som om sommaren steg och svällde, glänste i azur och grönt vid minsta vindfläkt. Nu dunkade vågorna endast kort och afmätt mot den frusna ytan.

Våra hästhandlare hade redan hunnit söder om Kexholm. Det gällde att påskynda

färden för att hinna till hästmarknaden i Schlüsselburg och så igen till Petersburg innan vintern fullständigt inbrutit. Ännu en större fjärd hade de för vinnande af tid att passera och sedan skulle de längs det enformiga sandkrön, som endast omkring sextio fot öfver hafvets yta bildar Ladogas vänstra strand, i snabba dagsresor tillryggalägga vägen till Schlüsselburg och därifrån till världsstaden vid Nevans mynning. I den sista gården vid stranden, där vägen bar af mot Ladogan, varnade folket dem för fjärden. Isen vore väl stark, sade de, men vägen ännu icke stakad; för öfrigt vore Ladogan oberäknelig, så länge alfågeln alade vid isbrädden.

— Strunt, svarade Tobias, den här trekvartstimmen håller isen väl i alla fall; snön lyser, himlen är klar och minst en half timme ha vi dager ännu, — och hästar och folk gåfvo sig i väg. Man hade knappast hunnit några bösskott framåt, innan vinden vände sig till sunnan. Den kom med fuktiga fläktar, som kändes ännu mera kalla än själfva nordan, och dref framför sig ett tjockt töcken af snöflingor och dimma. — Låt oss vända, sade tataren. Bitschok låg ren och snarkade på bottnen af släden. Hanhineva hade blifvit efter

med den andra släden och en del hästar. Tobias, oförvägen och ung, menade att ingen nöd var på färde; hästarna hittade nog vägen. I dimman och snöslasket åkte man nu tigande en god stund; en hvar försökte att skydda sig mot den råa, fuktiga kölden så godt sig göra lät. Tobias tittade noga efter vägspåret, som blef allt mer och mer otydligt i skymningen. Bäst det var, gnäggade en af hästarna, som följde efter släden. Det var en kort, gäll gnäggning. Bitschok vaknade genast.

— Hvad nu, hästen är rädd?

Riktigt, alla hästarna, utom de som voro spända för släden, spetsade öronen, fnyste, ryckte till och sågo oroliga ut. Nu märkte äfven dragarna att något var på tok. De hejdade farten och vädrade. Bitschok satte sig på slädkanten. Håll stilla ett ögonblick, sade han åt Tobias. Alla lyssnade. — Det är bara vargarna, utlät sig tataren föraktfullt. — Klatscha på hästarna, sade Bitschok och kastade sig åter på botten af sin släde. Tobias gjorde som hans husbonde befallt, men plötsligt ryckte hästarna till och kastade sig åt sidan samt rusade af i vildt galopp. Hanhineva följde med sina hästar ofrivilligt efter. I det gråsmutsiga

mörkret såg Tobias en skock raggiga vargar, som ömsom syntes, ömsom doldes af dimman, men hvad Tobias icke mera såg, det var vägen. Hästarnas oro ökades. Männen sökte att lugna dem, hvilket småningom också lyckades. Bitschok steg vresig upp med piskan i handen, färdig att, om så behöfdes, tukta dem. Knappast var han på isen, innan han märkte att de förlorat spåret. Alldeles ursinnig öfverföll han Tobias med ovett, manade djäflar och onda andar att taga denne med hull och hår. Utan tvifvel skulle han redan användt piskan, om icke Hanhineva, just då Bitschok höjde den, ryckt den från honom och lugnt och kallt sagt: Tyst, Ivan Ivanovitsch, ni är i Finland ännu; lagen är icke att leka med. Nu gäller det att finna rätt på vägen eller ock riskera lifvet. Ivan föll ihop som en våt vante! Lifvet! Och med ryssens lättrörliga temperament, slog han genast om. — Nå, Tobias, inte menade jag så illa, inte skall du vara ledsen. Tataren kom också fram, och de fyra männen höllo råd om hvad som nu var att göra. Tobias Pullinen och Hanhineva ville att man skulle lämna hästarna fria tyglar och låta dem själfva bestämma sin kosa, ty hästar taga i

de flesta fall genaste vägen mot land. Tataren var nog af samma åsikt, men fruktade att djuren, skrämda af vargarna, icke skulle låta leda sig af sin naturliga instinkt, icke söka land utan först försöka undkomma vargarna. Bitschok åter hade märkt att finska hästar från upplandet fullkomligt sakna denna instinkt att i mörker, i snöyra, på vida slätter styra raka vägen mot land eller mot hemmet. Då man emellertid i saknad af eldvapen för vargarnas skull icke vågade en och en i olika riktningar leta rätt på spåret, icke heller kunde lämna de många oroliga och uppskrämda hästarna under vård af en enda person, medan de andra ströfvade omkring, återstod intet annat än att lita på hästarnas instinkt. Tataren, som på steppen varit ute för samma äfventyr, protesterade i det längsta. Enligt hans åsikt var det bäst att samla hästarna i ring, kasta upp en vall af den sparsamma snön, som här och där låg i skydd af isens ojämnheter, och till morgonen stanna där man var. Bitschok var frusen, Tobias otålig, Hanhineva trodde att landet icke var så aflägset och pluraliteten segrade. Man satte sig i släden. »I Guds namn», sade ryssen. Hästarna togo fart, och med vindens

hastighet bar det af i det mörka obekanta. Snart nog hade våra män den glädjen att finna det vargtjutet hördes allt svagare och svagare. Då hästarna dessutom lugnat sig och lunkade raskt i väg utan oro, drogo de ett andedrag af lättnad; endast tataren var osäker på experimentet; han mumlade allt emellanåt sitt »Allah akbar». Sorglöst bar det i väg ännu några minuter. Men plötsligt sade Hanhineva hviskande, nästan hväsande: — håll, Tobias, håll för Guds skull!

Det klack till i hjärtat på de vägfarande.

— Nå hvad nu då, sade Tobias vresigt.

— Hör, hör noga! Hvad hör du, sade Hanhineva allvarsamt.

— Jag hör ingenting.

— Jag hör en hund skälla borta, långt borta, sade tataren. Nej, det är en fågel, en sjöfågel; det är allorna som ala vid isranden, vi ha kört mot Ladogan, mot öppna sjön. Nu hörde de tydligt alfågelns klangfulla, energiska allit, allit.

Bitschok kastade sig ned och lyssnade med örat mot isen. — Ganginjeva har rätt, jag hör huru isen gnisslar och vågorna dunka; vi borde ha följt tatarens råd. Gud vare oss nådig.

I det samma slog isen en råk; det smällde som ett skott, och man hörde huru råken kirrande och skrällande som en pil körde in mot land.

— Ditåt, ditåt, sade Hanhineva, där ha vi land. I vår Frälsares Jesu Kristi namn, låt oss vända.

Man vände genast, men utan resultat; vägen fann man icke mera. Snöyran tog till, isbarken blef nålhvass och hård, stormen tjöt, isen smällde och kölden, den förfärliga kölden steg ned från norden och kom med alla sina marter öfver de stackars vägfarande, som icke ens voro fullt utrustade att möta den; allra minst tataren hvars långa kaftan var af tunnt tyg, och Hanhineva, som tänkte öka sin garderob i Petersburg. Huttrande af köld spände man hästarna ur redet, vände slädarna mot vind och sökte skydd i lä om de glesa åkdonen. Stormen hade förut sopat bort de tvenne lammskinnsfällarna, som likt väldiga flädermöss flaxande försvunno längs isen. Nu plockade den mellan slädens glesa spjälor bort höet strå för strå. Hästarna behöfde man icke oroa sig för; ehuru alldeles fria, tänkte de icke på flykt, de ställde sig med hufvudena tillhopa och sökte

hos hvarandra skydd mot kölden och snöyran; växelvis bytte de bakre plats med dem, som stodo innerst i hopen. Tataren och Hanhineva fröso erbarmligt. Då och då rusade de upp och sprungo kring det tillfälliga lägret för att hålla sig varma, men då de tröttnat, kröpo de åter tätt till hvarandra i lä om släden och svepte en bastmatta, som stormen icke röfvat från dem, omkring sig. Snart nog gaf dock icke rörelsen värme åt deras stelfrusna kroppar; de blefvo trötta innan de hunnit blifva varma. Tobias och Ivan försökte att genom gnidning hålla dem vid lif, men det blef för den isande kölden icke möjligt för dem, deras händer fröso, så att det värkte under nagelspetsarna. När Bitschok på tatarens och Hanhinevas stammande, stapplande tal märkte att de ej längre kunde hålla ut försökte han bjuda dem brännvin ur en flaska, som han och Tobias sparsamt och varsamt anlitat. Det var dock onödigt, ty Malakias Hanhineva sade trofast och enkelt: — Jag är en kristen, jag är hvad världen kallar en hihulit; jag har en stor församling, hvilken Herren i sin nåd genom mina läror och böner hulpit från brännvinets förbannelse; ingen skall säga att Malakias Han-

hineva i döden svikit hvad han lärt i lifvet; vill Herren taga mitt lif, så är jag beredd att ingå i hans salighet.

Tataren Kuffein Holam tvekade; han tog i flaskan: — Nej, sade han, döden har redan bitit sig i mitt hjärta. Kuffein Holam är en stor syndare, de kristnas brännvin har ofta gjort att han brutit mot profetens bud, men komma Monkir och Nekir, dödens och domens änglar i natt, skola de icke känna att min ande går med oren lukt ur min kropp. Azrael, paradisets väktare, skall icke vägra mig dess fröjder. Gud är stor och Muhamed hans profet!

Bitschok korsade sig. — Herre, allbarmhärtige, nådeutdelare förbarma dig öfver oss. Och Tobias, till hvem skulle han vända sig i dessa kvalens timmar, han som kastat öfver bord allt hvad som en gång lefvat och rört sig inom honom. Han satt mörk, trotsig, tyst och såg på sina grannar. Som Belsasar såg sitt »mene tekel» på sin konungsliga bostads vägg, så såg han i flammande skrift sitt syndfulla lif framför sig. Han erinrade sig hvarje fel, hvarje synd, kom ihåg sin förspillda skriftskoletid, de ljufva rörelser, som en gång genombäfvat hans sinne, och den andliga för-

soffning, den dvala, som sedan sänkt hans själ så djupt, att muhamedanen där stod vida öfver honom. Han mindes Adam Pihlhjertas läror, hihuliternas sammankomster med bön och sång, och hvad hade det nu blifvit af honom, en hästskojare som söp med fattiga bönder för att lura dem i handel och vandel.

Tataren hade fallit ned på knä; han slog sina händer i kors öfver bröstet, lade sin pälsbrämade mössa bredvid sig, böjde sitt skalliga hufvud ända ned till isen, och Allahs och Muhameds namn stego från stelfrusna läppar i innerlig bön i vinternattens förfärliga kyla på snöstormens brusande vingar till Guds, den endes, den barmhärtiges himmel. När Kuffein slutat sin bön, tog han sin mössa på sig, kröp fram till Bitschok, tog honom i handen och sade: — Tack Ivan, du var en god husbonde. Han lade sig på isen, drog bastmattan öfver sig och somnade in i den eviga hvilan. Döende drömde han om den härliga våren med blånande himmel och millioner blommor på de oändliga stepperna i baschkirens land, hans fädernesland, och sedan steg hans domnande själ från jordens vårar mot himlens aldrig vissnande sommar, och Azrael förde hans fri-

gjorda ande till paradisets fröjder, där himlens houris torkade hans frusna tårar och värmde hans själ till nytt, evinnerligt lif i salig gemenskap med alla de rättrogna och deras profet.

När tataren gjort sin bön och tackat sin husbonde, hördes en svag domnande stämma i natten; det var Hanhineva, som med stapplande, lallande tunga stämde upp sin begrafningspsalm. Då och då öfverröstad af stormens dån hörde Tobias och Bitschok hihuliten till hälften i tal, till hälften i sång recitera den gamla psalmen:

Jag går mot döden, hvar jag går,
min väg mot dolda skiften
må löpa jämnad eller svår,
den går ändock mot griften.

Allt svagare ljödo sångens och bönens ljud tills de dogo bort i ett tyst, ett innerligt uttryck af längtan och frid, hihuliten och själasörjaren Hanhineva gick in i sin Herres frid, och det lilla torp vid forsen i ödemarken, där de stockflötare, som hörde till hihulitsekten, plägade samlas för att med glädje och fröjd lofprisa Herren, hägrade i döden för hans bri-

stande öga. Han tyckte sig på forsens skummande, fräsande böljor i jublande färd, i svindlande hast bäras bort öfver lifvets haf till evighetens härliga stränder.

Tobias och Bitschok blickade på hvarandra. — Jag tror att Gud tagit dem till sig. Herrens frid vare med dem, hviskade Bitschok. — Frälsar Gud oss från denna nöd, skall jag tända ljus vid den kasanska madonnans altare. Jag skall göra det vid Gud. — Och jag, sade Tobias, skall begynna ett nytt lif.

De bytte icke flera ord, kröpo endast närmare hvarandra; deras tankar domnade bort, de kände sig icke gripna, icke rörda, de fruktade och bäfvade icke för döden, själens strängar dallrade icke mera; kroppens nerver togo hela deras uppmärksamhet i anspråk, de endast fröso.

Stormen for på vreda vingar öfver dem och dref snön upp i stora drifvor mot dem, och innan de visste ordet af, somnade de från köld och storm i en stilla sömn. Om snön icke i massor fallit ned, så hade de icke mera sett morgonens ljus. Men när de vaknade, kände de en lifvande värme genomila sina kroppar. De kastade undan snötäcket

och gnuggade sig i ögonen. Hästarna voro försvunna; själfva lågo de inbäddade i ett väldigt lager af snö, som hållit deras kroppsvärme vid makt och räddat deras lif. Med bäfvande fröjd sågo de nu alldeles framför sig på en knapp half versts afstånd bland mörka furor klostret Koneviz' röda murar, gyllne kupoler och kors skimra i morgonens blånande ljus. Röken steg i opal och rosenfärg stilla och rakt mot himlen, som likt en strålande stålkupa omslöt den heliga ön, isfältet och Ladogan. Med möda reste de sig upp och började att vandra mot klostret.

Så snart stormen lagt sig, hade hästarna vädrat ett ögonblick och gladt gnäggande ilat mot land. Klosterbröderna, som sågo dem komma, anade att någon olycka inträffat och tågade nu dit hästarnas spår ledde. De döda gräfdes upp ur snön, men när tatarens mössa föll från hufvudet och hans rakade hjässa för munkarna yppade hvilken bekännelse den döde i lifvet omfattat, korsade de sig af fasa, deras hand hade kommit vid en otrogen, en hedning, en hund, en Muhameds bekännare. De vägrade Kuffein Holam en graf och gåfvo ej ens plats för hans lik på den heliga ön.

Han lades i Bitschoks släde, som lämnades på isen, och bastmattan sveptes öfver honom. Den döde Hanhineva hade väl som kristen rätt till öns helgade jord, men förbittrad öfver munkarnas ofördragsamhet lyfte Tobias hihulitens lik i släden bredvid muhamedanens, och nu gingo de båda räddade upp i klosterköket, där ett varmt mål återställde deras uttömda krafter.

När Bitschok väl var mätt, vände han sig till Tobias och sade: — Hörde du mitt löfte i natt, att tända ljus för den kasanska madonnan; hörde du om jag sade att jag skulle gå till Moskva för att tända på ljuset?

— Nej, det hörde jag inte.

— Nå slavo tebjä hospodi. Det var då för väl. Här i klostret måste finnas en afbild af den kasanska madonnan, och hon skall få sitt ljus och det genast.

Bitschok gick till kyrkan, tände på sitt ljus, föll ned på knä, korsade sig och bad, och hans röda, listiga sarfögon sågo med ett uttryck af hängifven tro mot den vaxgula byzantinska madonnan, som med tunna, tillslutna läppar och ett strängt drag öfver ögonen slöt det vanskapliga Kristusbarnet till sitt

platta pärl- och diamantprydda bröst. Han hade infriat sitt löfte.

* *
*

När hästarna voro fodrade, gingo männen, åtföljda af munkarna, till släden borta på isen. Ett sto spändes enligt gammalt vidskepligt bruk för de dödas släde. Bitschok tog tömmarna; »letjitje golubtschiki», sade han smackande, och det bar af i det gnistrande solskenet i galopp mot fastlandet, raka vägen till länsmannen. Denna ordningens väktare höll ett kort, men skarpt korsförhör med hästhandlaren och hans biträde, såg igenom deras papper, skref upp deras namn, och saken var klar. De båda förolyckade lades i länsmannens vedlider. Bitschok hade redan stigit i släden. — Vänta, sade Tobias och sprang in i vedboden. Han blottade hufvudet, föll ned på knä vid de bägge liken och bad en kort bön: »Herrans frid vare med eder nu och i evigheten, amen!» Han vände åter fast besluten att sluta som hästhandlare, fara hem och begynna ett nytt lif.

X.

KUISMA.

För denna gång ville jag bedja mina läsare följa med till vårt fäderneslands östligaste gränsmarker, för att använda det kollektiva geografiska begrepp, som »våra vänner», de slaviska publicisterna på tal om Finland uppfunnit. Vi vilja färdas några dagsresor bortom den lilla, lifliga och pigga staden Sordavala, hvilken det är att hoppas en dag kommer att lysa som en stjärna i Österlanden för denna undangömda, sköna trakt af vårt land. Vi hoppas det på den grund, att Sordavala är yttersta utposten för det svensk-finska kulturarbetet. Härifrån skola de män utgå, som det tillhör att med fosterlandet återknyta nejder, där den finska sången och sagan en gång möjligen haft sin vagga och nu har sin fristad; dem tillhör det att förena med vårt land

vida områden och brödrastammar, som halft glidit ur modersfamnen, förgätna och försummade af syskonskaran.

* * *

Du har lämnat de sista höjderna och kullarna (vaarat), och det är med en känsla af att något stort omätligt ligger framför dig, du färdas fram på denna ödsliga slätt, som bortom Onegas tillflöden bytes ut mot tundran, den omätliga tundran, som går öfver Ural och bortom kap Tscheluskin småningom klämmes ihop mellan Ishafvets strand och Nordasiens berg längst borta vid Beringssund. Vid en liten öfverfylld insjö med sanka men sandiga stränder, där björken och strandalen blöta sina stammar i det bruna kärrvattnet, ligger en by enstaka i ödemarken, trettio till femtio verst från närmaste grannar.

Byn är af ett egendomligt yttre; den har icke samma karakter som öfriga byar i dessa socknar, dess befolkning är nämligen sedan det stora nödåret 1868 uppblandad med nordkarelare från Kuopio län.

En lös befolkning, som af hungersnöden tvangs att lämna sina forna bostäder och i kampen för det dagliga brödet här funnit magra svedar, fiskrika sjöar och en afundsvärd jaktmark. Det var gifvet att nykomlingarna icke sågos med blida ögon af dem, som af ålder här haft sin bostad.

Men äfven under tidernas lopp hindrades det nya och gamla elementet att smälta ihop och blifva ett. Det var utom känslan af afvoghet äfven språket och religionen, som utgjorde hindren. De gamla inbyggarna äro officielt greker till sin religion; deras språk är den egendomliga finska, som under namn af Aunuksen suomi talas i socknarna nordost om Ladoga. De nyinflyttade däremot äro lutheraner och deras språk Savo-karelsk finska.

De gamle, byns, socknens, landsdelens aristokrati voro jordägare, deras andliga lif hade utvecklats på grund af myter, sagor och sånger, lämnade i arf af en oöfverskådlig skara förgångna generationer, ända bort till den tid då Kanteles strängar stämdes för första gången. Ödemarkens väldiga storhet hade påtryckt deras karakter ett drag af vemod och storslagenhet, ensamheten hade gifvit dem den förtroende-

fulla naivitet och denna gästfrihet, så karakteristisk för öde bygders barn.

De nyinflyttade ha intet arf att bevara, deras fader hette nöd, de voro fostrade i brist. Utan materiela resurser, utan andlig vård har det rent finska elementet i dessa trakter sjunkit lägre och lägre ned och är nu renons på allt.

Sådant är förhållandet, hvar helst vi färdas fram i denna nejd, där tvenne kulturströmmar från östan och västan sammanstöta.

* *
*

Det var en kvaf sommareftermiddag. Solen brände så, att luften öfver kornfältet bakom pörtet tycktes dallra i hettan. Blindstickare och bromsar voro de enda, som vågade sig ut i solbaddet. Men de gjorde det med besked, och att döma af deras muntra brum, brum, brum tycktes de befinna sig synnerligen väl, just i vinkeln mellan stugans och förstugans vägg, där solen brände som hetast och där värmen satt några gamla sura badstugukvastar i jäsning.

I skuggan af en förfallen förstugutrappas tak satt Katri, en kvinna om nitton eller tjugu år, som armodet, arbetet och ett snart före-

stående moderskap gåfvo ett förvissnadt och åldrigt utseende. Framför henne satt en medelålders man. Hans håglösa drag hade af hettan fått ett tillskott af slapphet, som ingalunda gjorde honom vackrare. Katri höll i handen en a-b-c-bok och försökte att med tålamodet hos en moder inviga Leander Aholainen i läskunnighetens mysterier. Leander flyttade sitt grofva, styfva finger under hvarje stafvelse, och medan pipan hängde ur ena mungipan, mumlade han motvilligt fram stafvelse efter stafvelse.

Katris anlete lifvades hvarje gång han lyckades gissa rätt, medan hennes trötta drag genast uttalade hopplöst missmod, så snart hennes åldrige lärjunge tog fel.

Så hade det fortgått en stund. Leander hade redan gäspat, tappat pipan och åter gäspat. Nu stucko solstrålarna in under förstugukvistens tak, med solstrålarna kom hettan, med hettan bromsar och flugor. Bäst Leander läste, rökte och svettades, slog en närgången fluga ned på hans solbrända kind; gång på gång jagade han bort den, gång på gång slog fredstöraren åter ned, tills det lyckades den oförsynte att eftertryckligt stinga Leander. Rasande af otålighet

slängde Leander boken ifrån sig ut på gärdet och svor på att, hända hvad som hända ville, han aldrig mera skulle öppna den förbannade boken. Prästen finge underkänna honom huru många gånger som helst, aldrig skulle han lära sig något, som i alla fall var absolut onyttigt för honom. Katri ryckte till, satte händerna för ansiktet och brast i gråt.

Leander rökte utan att låtsa om något. Hettan hade tagit till, den åsktyngda luften kändes tjock och brännande, mörka moln skockade sig borta öfver träsket, och ett doft mullrande bådade oväder. Åskmolnen drogos också samman öfver Leanders panna. Hans blick mörknade och han såg förstulet på Katri.

Nu slog blixten ned därborta. Fåglarna hade tystnat. Bromsar och flugor hade slutat sitt glada surr. Och alla dessa tusen onämnbara harmoniska ljud i naturen, som du icke kan undgå att höra en vacker sommardag, vore du äfven i den djupaste ödemark, alla ha de förtonat, det är tyst, så tyst — naturen bidar och väntar. En tung suck från Katris kvalda bröst, en snyftning väcker Leander ur hans tankar. Förbittrad slår han näfven i trappan, så att de maskstungna plankorna hoppa.

— Håll inne med dina tårar! skrek han, det hjälper inte stort att gråta nu; i morgon, kanske i afton redan kommer prästen och håller läsförhör, och du ser det själf, till dess hinner jag inte lära mig läsa.

— Än jag stackare då, sade Katri mellan snyftningarna, hur skall det gå med mig? Du vet ju själf hur jag har det, om fjorton dagar, säga kvinnorna i byn, är jag moder, och om du inte till dess hunnit läsa dig fram för prästen, så blir det hvarken lysning eller bröllop af — Leander vred sig oroligt på bänken — du vet hvad man sen skall säga i byn om mig och barnet sen, ditt barn — Leander skrapade sig betänksamt bakom örat . . .

— Och allt endast, fortsatte Katri, därför att du inte ids lära dig läsa. Om du åtminstone ville läsa budorden, så skulle pastorn möjligen . . .

— Tag hit katkesen då, röt Leander. Katri tog fram katkesen, och nu knagglade sig Leander med möda igenom budorden och »hvad är det». De hade just hunnit till sjette budet, då stora tunga regndroppar började falla ned. Björken på backen invid boden började att skälfva, och en dof susning gick igenom dess krona. Lärarinnan och hennes elev skyndade

sig in i stugan. Knappt hade de fått riktigt tag i den afbrutna lektionen, då ovädret brast löst med den länge tämda kraftens raseri. Rymden mörknade, och i strömmar göt sig regnvattnet ned öfver pörtets bristfälliga tak. Blixtarna lyste upp skymningen, åskan dånade. Midt emellan tvenne åskskrällar hörde de ett åkdon i vild fart komma skramlande upp på gården.

Leander och Katri skyndade ut i förstugan för att se åt, hvem den kommande kunde vara. Det var pastorn, en lång gänglig figur, hvars lilla hökhufvud för tillfället oaktadt skvalregnet i ljuflig sömn kastades af och an mellan axlarna; skjutspojken, som dragit en hufva öfver öronen, skakade regnvattnet från sig och sade skrattande med halfhög stämma: — Leander, kom och hjälp pastorn ur kärran, det är så att han är . . . drucken.

— Drucken!

— Ja just.

Pastorn vaknade.

— Nå hvart har du fört mig, pojke? Han såg sig omkring med slöa blickar . . . Leander — nej, din lymmel, för mig till Ivanoff, till starostens hus. Tror du att jag vill ligga i

Leanders smutsiga hybble. Hör du, för mig till Ivanoff!

— Hör nu, herr pastorn, sade Katri undfallande, när blir det läsförhör?

— Läsförhör, ja det blir nog inte med det första, jag skall bort till . . . till . . . ja det gör detsamma. Då till och med hans skumma blickar skönjde Katris oroligt frågande anlete tillade han: — Nå, om tre veckor.

— Hör du, pojke, han vände sig till skjutspojken, kör mig till Ivanoff. — Och medan regnet föll och skjutspojken åter klef upp i sitt rankiga don, föll pastorn åter i den rättfärdiges slummer.

Regnet skvalade ned, kärran racklade med sin börda. Katri brast ut i bitter gråt, men Leander tog på sig sin gråa vadmalsrock, sin bästa hatt, och utan att bry sig om Katris gråt, slagregnet och åskknallarna vandrade han betänksamt ut och försvann bakom bodan, grå af ålder och nu svart i regnvädret som äriln i en ugn.

* * *

Ett par timmar hade förgått. Regnet hade upphört. Ännu en timme och svalan,

som undan regnet gömt sig i sitt bo under takfoten slank ut på lätta vingar och förklarade med sina glada jubelrop, att nu var ovädret slut. Mellan rifna skyar blickade den sjunkande solen fram, mygg och knott svärmade i solens strålar, som i sned riktning sköto ut mellan guldkantade moln, och i små partier belyste en nyvaknad värld. Aftonvinden hade vaknat och strök med muntert prassel mellan alarnas grenar, tvang kornet att bukta sig i vinden, så att åkertäppan såg ut som finaste satin i vieil or. Vinden lossade näfverbiten, som Leander satt i sitt splittrade stugfönster, steg objuden in i pörtet, skakade gammal sot från sparrarna och såg med förskräckelse, huru den stackars Katris anlete förvandlats på några timmar.

Hon satt där blek med stora pupiller och ett starkt drag af slöhet öfver det tärda ansiktet. Förskräckt for vindkåren ut genom dörren, just då Leander mörk i hågen steg öfver den alnshöga tröskeln.

— Leander, sade Katri, i det hon dystert blickade nedåt, det räcker inte mera än fjorton dagar, jag känner det.

— Det gör detsamma numera.

— Detsamma numera — och vreden flammade upp på den förolämpade kvinnans anlete — detsamma säger du? — —

— Ja just detsamma. Det blir vigsel i morgon, eller om du vill — sade han dröjande, i det han såg på henne — eller i afton.

— Hvad säger du, sade Katri och for upp, har du talat med pastorn? En blixt af glädje lyste genom de trötta af gråten röda ögonen.

— Säg, har du talat med honom; var han redig ... nå säg då, hvad sade han?

— Ja det vill säga ... där satt något i halsen på Leander som han hade svårt att få ut — ja jag har ... talat med pastorn, med ryska pastorn.

— Hvad säger du ... ryska pastorn.

— Ja jag har gjort det, jag har läst »Otse nas» för honom. Nu är jag konfirmerad. I morgon söndag blir det vigsel.

Katri sänkte sitt hufvud hopplöst ned, stora tårar rullade ut för hennes kinder. Så sutto de båda timme efter timme, utan att säga ett ord. De kände båda att nu var intet mera att göra, deras öde hade gått i fullbordan.

Hvad den lutherska prästen icke hunnit med, det hade den ortodoxa gjort.

* * *

Dagen därpå skedde vigseln i ryska kyrkan, och dagen därpå kysste Katri öfverlycklig en liten knubbig pilt, som den ryske prästen vattenöst till namnet Kuisma. Fyra veckor därefter for den lutherska herden genom byn och vigde för bättre säkerhets skull ännu en gång det äkta paret. Och när vigseln var slut, körde Leander pastorn på dörren. Men lille Kuisma, han var äkta.

XI.

SOMMAR.

Jag hade gjort en afskyvärd resa.

Till fots, till häst och i kärra flere hundra verst från Kolmekantarå till Mantschinsaari vid Wiina åns mynning, därifrån upp till Sordavala och så ned igen mot gränsen. De första dagarna föll regnet tätt som en dimma och snörpte ihop horisontlinien till det minsta möjliga. Så slutade regnet, men himlen förblef jämngrå och vädret kyligt. Mitt lynne var nedstämdt, kroppen sönderbråkad och min själ trött, så att knappast något minne af den långa resan fäst sig i min själs camera. Allt var dimmigt och jämnrandigt som ett bolstervar.

Var det då under att den lilla lysande situationsbild, obetydlig för öfrigt, som jag kom att se vid Pelkola gästgifveri, etsade sig fast i mitt minne, där den lyste som en eldig färg-

klick på en eljes nedsmord palett. Allt bidrog att gifva den lilla händelse jag här kallat »sommar», färg och relief. Junisolen lyste första gången efter en vecka, öppna rika fält vaggade i sommarvinden framför mig, gröna ängar tjusade, och löfskogen luftig och sval susade så melodiskt, så lockande. Allt bildade en angenäm kontrast mot de veckor jag tillbragt bland ödsliga skogar af tall och gran, mot magra svedar, där svarta förkolnade stammar stucko fram ur den glesa säden, ängar, där tufvor och starr stredo om plats. Jag hade sett armodet i hvitögat, jag hade sett vadmal, träkäril, rökiga pörten och barkiga anleten. Nu kändes det skönt att köra in till ett gästgifveri i ett hus, som bar spår af förgången lyx, ja prakt. Det vette med den ena sidan åt en liflig bygata, med den andra åt en förvildad och förvuxen park. På gården stodo tre präktiga Wienerlandåer, hästarna voro nyss urspända, kusken och skjutspojkarna ledde dem af och an på gården. En kammarjungfru och två långa guldbeslagna betjänter i rödt livré med damasker och plymagerade felbhattar drogo fram ur vagnarna praktfulla schalar, kappor, parasoller, engelska koffertar med blanka be-

slag, vackra korgar med frukter och vin. Inne i gästgifveriets stora sal var det lif och lust, skratt och skämt, färger, ungdom och skönhet. Hufvudet högre än de andra stod där en gammal förnäm man, hvars släkt i så många generationer croiserats med Europas högaristokrati, att det nu var omöjligt att säga, till hvilken nation den hörde och bland hvilket folk den fostrats och födts. Han var hvad man i östra Finland så betecknande kallar en petersburgare — med fransktysk uppfostran, engelska manér och lika främmande för Ryssland som hans namn: baron Holstein Wapparn. Hans gemål, som såg ytterst distingerad ut, hjälpte en bonne att arrangera toaletterna hos en skara friska vackra barn med röda kinder och silkeslockar. En ung man i gardesmarinlöjtnants uniform svärmade kring en förtjusande ung dam på tjugu år i en plastiskt draperad sommardräkt af japanskt siden, paillehatt klädd med spetsar och blommor, en hatt som omslöt ett anlete värdigt Greuze's finaste pasteller. Där fanns hos henne något så luftigt och på samma gång så praktfullt, att jag ofrivilligt kom att tänka på en fladdrande fjäril med färg och guldstoft på vingarna. Sonja hette fjäriln, och sen dess

har jag alltid tyckt att det namnet är så vackert.

En högbent levrett med smal nos och milda ögon hälsade mig med ett vänligt fnysande, medan en förbåldt högfärdig spansk silkespudel högljudt gjorde mig uppmärksam på det opassande i att så där utan vidare tränga in i ett så fint och aristokratiskt sällskap. Lyckligtvis för mig var knähunden den enda högfärdiga i sällskapet. Den gamle förnäme herrn gjorde mig på en vek rysk franska några frågor om ångbåtarna på Ladogan och om jakttiden på älg samt presenterade sig för mig som ägare till hoflägret. Han var nu kommen för att jämte sin familj taga afsked af godset, hvilket han icke besökt under trettiofyra år. Det skulle nu säljas till finska statsverket, och han ville dess förinnan för sin familj, sin son gardesmarinlöjtnanten och en anförvant, den vackra fjäriln, visa släktens stamgods. Senare fick jag veta att baron Holstein härstammade från Finland. Hans stamfader hade varit officer vid ett kompani finska soldater, som kronprinsen Peter, den tredje kejsaren med detta namn, uppsatt. Kompaniet hade om vintrarna tjänstgjort i Holstein, om

somrarna vid Peterhof, och till minne af kejsarens älskade arfland hade den nobiliserade släkten tagit detta namn.

Nu rusade de otåliga barnen ut i trädgården. Baronen med sin gemål följde efter, och Kolja, så kallades löjtnanten, och min vackra fjäril fladdrade efter de andra. Det kändes som om rummet blifvit mörkt och torftigt, sedan den vackra, glada skaran gått ut. Taxor, kungörelser och utdrag ur författningar i bruna ramar på gulnadt papper, där flugorna besörjt om interpunktionen, hängde på en bjärtblå tapet. Kejsarens bild med hemska valkar öfver ögonen och kejsarinnans med det stereotypa leendet i en tre kopeksbild, den fördömda högfärdiga pudelrackan, hettan och kaffelukten, — allt dref också mig ut i trädgården. Jag bad min feta ryska värdinna servera middagen i det fria i skyddet af en vanvårdad syrenhäck, som det oaktadt stod i härlig blomning.

Gästgifveriet var inhyst i ett hus, som förut hört till hoflägrets byggnadskomplex. Det vette omedelbart åt parken, från dess förstuga kunde man se manbyggnaden ett kolossalt träpalats med sin pompösa, men torra fasad, med pestiska

kolonner af bjälk, öfverspunnen med ravenduk, nedre våningen rusticerad med trädlappar och hvalfven utsågade i plank, allt ådradt i giallo antico brocatell och breccia marmor.

Jag gjorde ett slag i den tomma, tysta trädgården, satte mig sedan under min syrenhäck, där jag hade en utmärkt öfverblick af trädgården. Den var urspungligen anlagd i gammal fransk stil med snörräta gångar, klippta häckar och träd planterade på noga afmätta afstånd från hvarandra. Gångarna kantades fordom af jämnklippta hagtornshäckar, ur hvilka på bestämda afstånd höjde sig en akasia klippt i form af en pyramid, ett klot, en kvader. I forna dagar då den första baronen Holstein här gaf sina fester för ett lysande hof och en af denna världens mäktigaste furstar, då hade den stora trädgården sett sina välmakts dagar. Nu hade också den fått lof att jämka med sig för tidens demokratiska och romantiska tänkesätt. De stela klippta buxbomshäckarna, som med möda motstodo klimatets hårdhet hade för längesedan gått ut. De styfva svärdsliljorna, de stolta kejsarkronorna och de byråkratiska tulpanerna, som feta, pösande och granna om våren sköto upp ur jorden, de hade alla sett

sin skönaste tid försvinna, de hade fått lof att draga sig undan för blommor, som icke det ringaste höllo på den högre stilen, men växte hvar de ville, endast där fanns frisk luft och guds klara sol; — anspråkslösa blommor, eldnejlikor, styfmorsblommor, ringblommor och andra småborgare i naturen. Men det var icke blott i blommorna, som den nya tidens anda visade sig. På marmorerade piedestaler hade där fordom stått några gudomligheter och dygder utförda i gips och oljemålade. De stodo där i många år i skygd af de gamla lindarna och skylde sin nakenhet så godt de det kunde under den gröna fuktiga mossa, som år för år växte högre upp för deras glatta hvitglänsande lemmar och förtärde dem. Nu voro både gudar och dygder en grushög, och endast den manshöga epilobiumväxten visade hvar de en gång blottat sina behag. Blott en, den farligaste bland dem alla, kärleksguden själf, hade räddats undan gudarnas ragnarök. Han hade stått i en kinesisk kiosk med pinglande glasklockor och skramlande drakar. I denna lilla kiosk hade kejsar Paul vid ett besök i gamla Finland behagat slå sig ned med några förtrogna, medan förnäma herrar och damer

med röda klackar under sidenskorna trippade utanför på de regelbundna gångarna och hviskade många rätt oregelbundna saker. Till minne af denna märkliga händelse hade kammarherren låtit hänga upp en minnestafla i marmor med en ståtlig latinsk inskrift. Å, det var för länge sedan. Taflan var bortglömd och inskriften oläslig. Nu kuttrade en flock gråvioletta dufvor i kiosken. Amor hade fått lof att flytta ut och stod på ett förfallet postament midt i en grön cirkel där fyra breda gångar skuro hvarandra. Ett hade trädgården ovillkorligen vunnit på sitt förfall, det var de praktfulla alléerna, som nu växte fritt och oberoende af sax och måttband. Hade deras ungdom varit tuktad, så voro de nu på gamla dagar desto mera obändiga. De växte så tätt, så tätt intill hvarandra, att icke en solstråle trängde sig in genom deras grönskande hvalf. Men sina namn hade de förlorat. Och hvilka namn, namn som kunde spränga porten till sagornas, balladernas och visornas värld. Se där det fuktiga stället midt i trädgården, det var en gång en damm, Okeanos' rike. Kullen därborta var fordom en ö i en damm, den hette lycksalighetens ö och dit kom du öfver suckar-

nas nu förmultnade bro. Där har du hemligheternas berså och kärlekens stig.

Medan jag satt och fantiserade öfver förr och nu, fladdrade in genom den ståtliga men förfallna porten med baronerna Holsteins vapen min vackra fjäril Sonja. Glad var hon, det kunde man se, hon vek genast in i hemligheternas berså, hon fladdrade fram till kärleksguden, ett ögonblick satte hon sig ned vid honom, hon tycktes försjunka i drömmar, som helt visst hade att göra med den lille guden. Nu höjde hon sig åter och fladdrade bort med mjuka vingslag längs kärlekens stig. Sökte hon någon? — Nej. Månntro hon visste att där utanför trädgården, bortom häcken, flög en annan fjäril i vaggande flykt, det vet man ej — men där borta vid ändan af allén fanns en liten port, den stod ständigt öppen, och där flög han in. Nej se, nu träffas de, så oväntadt, — så sällsamt oväntadt! Gif akt huru de fladdra om hvarandra, nu är hon först, nu han, nu stanna de vid en nyponros. Och nu fladdra de vidare öfver de elyseiska fälten bort, långt bort, där det växer konvaljer — — en värld af konvaljer!

Det smällde i trädgårdsporten, så att det sista emblemet från baronerna Holstein Wapparns sköld däruppe föll ned. Det var lilla silkeslock som tittade in. Hon stod midt i solbaddet vacker som en dröm och ropade och klappade i sina små händer: Sonja och Kolja! ljöd det. Intet svar. Sonja och Kolja! ropade hon åter och åter. Omöjligt. Med armarna om hvarandra hade de öfver suckarnas bro hunnit till lycksalighetens ö. Silkeslock blef misslynt och sprang helt otålig sin väg. Sonja och Kolja! ljöd det långt borta.

— Gröten är färdig, sade värdinnan i detsamma. Jag åt min landtliga måltid och lät spänna för; när jag gick ut genom trädgårdsporten fann jag i sanden en relief i tenn, ett hjärta genomborradt af en treudd, det var det Holsteinska vapnet. Jag satte mig upp i min skjutskärra, och det bar af. Knappast kommen ett par verst framåt, började jag åter väfva på bolstervaret i dimman, regnet och kylan. Är det under om den lilla soliga idyllen, som jag nästan ofrivilligt observerade mellan syrenernas grenar, fäste sig i mitt minne.

XII.

BLAND HIHULITER.

Vammeljoki är ett litet, obetydligt rinnande vatten, men just innan den når hafvet, sväller den till i bredd och djup och bryter med kraft genom de sista branta och höga utlöparna af Äyränpäänselkä. Vammeljoki bildar här en lång, i strömfåran djup fjord, krökt i form af ett horn. På hvardera sidan om flodmynningen ser man på de höga stränderna vackra villor, inbäddade i en frisk och rik grönska. När man från Vammelsuu, så heter fjorden vid åns utlopp, reser åt sydost längs den väl underhållna chaussén, följer man på en sträcka af tio till tolf verst hafskusten på femhundra till ett par tusen stegs afstånd. På denna riviera ligger den af petersburgarna omtyckta villastaden och badorten Terijoki, belägen ett par verst från stationen med samma

namn. Mellan hafvet och chaussén är marken delad i små lotter, hvilkas ägare uppfört villa vid villa, af hvilka de flesta äro byggda i den bizarra trästil, som under namn af den ryska hämtat en stor del af sina prydnader bland annat från de finska folkstammarnas broderi- och väfnadsmönster. Där finner man hakkorset, dubbelkorset, rutan och stjärnan, med ett ord alla de former, som en gång under bronsåldern och därförinnan varit de flesta folkslags gemensamma prydnadsskatt. Också på andra sidan vägen äro villor uppförda, men tills vidare hvarken i den mängd eller med samma lyx som nybyggnaderna vid hafvet. Ty alla dessa villor äro nybyggnader. För tio år sedan växte strandhafren i ostörd yppighet i sanden vid hafsbandet, och kråkriset frodades uppe bland tallarna. Orrtupparna utförde sina riddarspel på de små öppna platser skogshygget bildat, och mellan slån och ormbunkar jagade snoken ödlor och möss. Nu resa sig här väl hundra eleganta villor jämte kasino eller värdshus. Ja till och med en liten sommarteater har uppstått och bjuder till att öka trefnaden på orten. Men Terijokis största behag och skönhet äro hafvet och hafsstranden,

denna praktfulla hafsstrand, fri från klippor och skärgård, som, långsluttande och finsandad, sträcker sig ned mot Finska viken och sedan till en bredd af några hundra famnar följer hafsytan åt på några alnars djup, innan den, bråddjup och brant, stupar ned mot Finska vikens botten. Det är således en äkta badstrand, sådan som den vid Ostende och Trouville. Utsikten från strandbrädden är hänförande. Söderut synes det på torn rika Kronstadt, likt en silhouett mot den opalfärgade himlen, och där bakom en fin, rökfärgad strimma: det är Ingermanland. Norrut svänger sig den sandiga falaisen i en behaglig kurva mot hafsudden, där Vammelsuu tullbevakningsplats ligger enstaka, ytterst ute, som en mås i bränningarna. I väster hafvet, aldrig sig likt, alltid nytt, än blankskimrande, som flytande metall, än i vågor och fräs.

Det är den vidaste horisont man har från Finlands fasta land. Utan hinder af skär eller holmar kan man härifrån mellan Nargö och Estland segla i rak linie till Östergötlands rika kust.

Nu var stranden öde, villorna voro tomma, fönster och dörrar tillbommade. Det vilda

vinet kring verandorna var höljdt i halm och bastmattor; kaprifoliet låg gömdt under granris och snö, drömmande om sommarvind och fågelsång, om solljus och kvafva julidagar. Rosenhäckarna stodo törnströdda, med ombundna stänglar. Men när sommaren kommer och Petersburgs vackra värld under de höga, susande furorna breder ut sin påfågelstjärt i tyll och foulard, lätt som spindelväf, kattun, brokigt som meissenporslin, med japanska parasoller, granna som jättetulpaner, pittoreska trouvillehattar och jockeykostymer; när finhylta, brunögda kvinnor och smärta, välväxta unga män vandra på de omsorgsfullt krattade gångarna och de glesa gräsmattorna, då ger det vilda vinet skugga, kaprifoliet sina ljufvaste dofter, och den vilda rosen prålar i sin skönaste fägring. Men till dess var det långt ännu, ty nu var det tidigt på våren, så tidigt att icke ens lärkan hörts.

Isen låg ännu då unga Tobias Pullinen kom hit med sin häst för att söka arbete. Och arbete fanns här mest vintern om, ty mer än en villa växte upp i snön vid hafsstranden eller vid landsvägen. Där fanns alltid för en duglig karl och en uthållig häst tillfälle till förtjänst

genom transport af virke, sten och annat byggnadsmaterial. Den villabyggnad (eller datscha, som de kallas i trakten) vid hvilken Tobias fick arbete, var belägen nära Vammelsuu på en hög backe, därifrån man hade en vidsträckt utsikt öfver det nu tillfrusna hafvet. Bland arbetarna vid bygget fanns en timmerman, som uppgaf sig heta Adam och därtill bar det grannt klingande namnet Pihlhjerta, antagligen en ättling af en gammal adlig familj.*) Det var en underlig, inbunden natur, sådana man icke finner många i denna del af landet. Han var för det mesta tystlåten, icke egentligen emedan detta skulle legat i hans lynne, utan emedan hela hans själ var upptagen af en enda fråga — den religiösa. En uppmärksam iakttagare kunde se att han äfven under arbetet ofta med sina tankar var fjärran från det ställe, där hans händer sysslade. Han hängaf sig åt de mest spetsfundiga religiösa spörsmål, och tog någon upp en fråga, som berörde detta område, då kunde Adam Pihlhjerta

*) Flere sådana adliga släkter, som återgått till det stora obemärkta, finnas i sydöstra delen af vårt land; vi nämna Pihlhjerta, Fingerros, Falkenberg, Husgafvel, Brandstake m. fl.

tala, ja tala så, att den feta gästgifvaren, hos hvilken han bodde, hans vattusiktiga hustru och deras runda, röda dotter Kaisu, som alla tre hade en öfverdrifven svada, alldeles förskräckta drogo sig undan. Adam hade strukit omkring i världen; i Petersburg hade han hört metodister, i Västerbotten laestadianer, i Vasa och Lohteå hihuliter. Alla dessa sekter, som genom att tilltala människans känsla uppskaka hela nervsystemet för att åstadkomma väckelse, hafva ett ofantligt välde öfver naiva naturer. Också hade Adam ända i det innersta af sin själ gripits af deras läror. Väckelsen hade vid ett bönemöte kommit öfver honom med en sådan andans hemsökelse, att han i öfvermåttet af sin sinnesrörelse ropat till bröderna: »Jag ser Gud i hans salighet». Fradgan hade stått om hans mun, och sanslös hade han blifvit buren ur rummet. Sedermera hade han hos de äldsta bland hihuliterna gjort sina läroår, studerat Laestadii postilla och af bibeln i synnerhet det gamla testamentets profeter och uppenbarelseboken. Af naturen begåfvad med skarpt förstånd, rik fantasi och känsla hade han snart nog svingat sig upp till den förnämsta bland sektens predikanter. Som brödernas ut-

skickade och apostel hade han dragit ut, hållit bönemöten, förlåtit syndare och genom händers påläggning ingjutit den heliga anda i flere hundra ifriga neofyter.

Adam, en storväxt, robust man, var till det yttre groft tillyxad, men till det inre af annat skrot. Han ägde ett lättrörligt förstånd, en slagfärdig tunga, mycken beläsenhet i skriften och var mäktig en dialektik, så hårfin som hos en sextonde århundradets skolastiker. Vid dispyter om tron, dess väsen, väckelsen, rättfärdiggörelsen och andra slika saker bragte han ofta de mest sadelfasta präster på det hala. Han var en fruktansvärd oppositionsman, ett riktigt bräckjärn, man jämförelsevis betydelselös, när han skulle verka lugnt i andans tjänst, uppmuntra, hugsvala och trösta; ty hans själ var så uppfylld af frågan om tron, den rätta tron och trons rätta väsen, att den hade föga rum för kärleken.

Med denna apostel fick Tobias dela bostad i ett litet rum invid drängstugan, fullbehängdt med jakt- och fiskredskap, med nät och ryssjor, mjärdar för nejonögon, smala och fina liknande champagnebuteljer, och vettar. Där funnos vettar för knipor, vettar för lommar, prackor,

vildgäss, trutar, allor, gräsänder och all hafvets flygande afvel, i mångtaliga exemplar öfverallt i rummet, på väggar, taksparrar, spiselkrans och fönsterbräden. De hyrdes sommaren om ut åt söndagsjägare från Petersburg.

Van att ransaka hjärtan, att gifva akt på människors tal och att däraf draga slutsatser om deras inre själslif, insåg Adam Pihlhjerta genast att hans unga kamrat, Tobias Pullinen, var i en föga normal sinnesförfattning. En afton passade hihuliten på att komma fram med några bibelspråk: »Se nu är den behagliga tiden, se nu är salighetens dag»; »klappen och eder skall varda upplåtet» etc.

Men han mötte hos den unge mannen ett motstånd så häftigt, att Adam ett ögonblick blef alldeles häpen.

Adam log inom sig belåtet. Ett sådant ursinnigt motstånd måste ha till orsak ett djupt hjärtesår. Sådana glödande, heta naturer som Tobias voro icke svåra att samla i Herrans vingård. De kalla, de lugna naturerna, de hade svårast att finna den trånga porten, som för till lifvet. Han lät Tobias vara i fred ett par dagar, men började anfallet på en annan punkt, där han märkt att Tobias berördes som

af en elektrisk gnista, och det var statskyrkans präster.

När Adam tog i med denna sak och läste upp alla de hemska ord profeterna sagt om Baals präster och nu tillämpade dem på Herrans oskyldiga tjänare, då ryste Tobias och tvangs af den hemska glöden i Adams tal och de väldiga orden i skriftens språk att tiga: han kände att den mannen var icke att leka med, och utan att själf gifva akt därpå, började han att undvika honom.

Vintern hade så småningom gått; dagarna hade blifvit längre, härliga solnedgångar bakom rödglödande moln, med purpurflammor ända upp mot zenit bådade vårens ankomst. Vintern hade varit snöfattig. Aprilsolen hade smält bort hvad som fanns. Isen låg bräcklig och ålderdomssvag med stora, mörka hål vid stränderna. De enda som numera vågade sig ut voro kråkorna, som fiskade vid vaken. Längre bort svallade vågorna fritt emot en upptornad krans af drifis, som glittrade mot solen, så att det värkte i ögonen att se därpå. På en annan skyddad plats, där solen gassade hetast, hade kattost, nässlor, vårlök och några andra icke ömtåliga växter vågat sig fram.

Adam hade hvarenda kväll och alla söndagar, stundom till och med på hvardagarna, predikat och talat, än här, än där, än med arbetarna vid bygget, än med fiskrarna vid strandbyn eller med järnvägsbetjäningen uppe vid stationen. Ja till och med för den feta, plussiga gästgifvaren och hans vattusiktiga hustru hade han framställt sina läror. Hustrun, som redan hunnit lifvets mörkare sluttning, var af öfverdrifvet kaffedrickande och vällefnad svag och rullades fram i stugan på en simpel rullstol. Den frodiga, flunsiga dottern Kaisu, som lofvade att en dag i ofvan angifvet afseende träda i sin moders fotspår, undgick icke heller hans tal. Dock voro hans ord i början som sådda på hälleberget. Det såg ut som om det genstöriga släktet skulle varit fullkomligt oemottagligt för hans utsäde. Senare, mot vårvintern, i synnerhet sedan han bland stationsfolket fått en varm trosfrände, Ivar Lehtinen, hade emellertid en och annan känt makten af Herrans ord. Men hvad han ifrigast sträfvat efter, hvad som för honom var af största vikt, en stor sammankomst, hade han icke kunnat få till stånd. Han hade icke kunnat slå ett stort slag, göra en omfattande andlig eröfring. Dessa

köpmän till jordbrukare hade sett ett och hvarje, varit litet hvarstädes i världen: de voro icke så lätta att taga reda på som det naivare, enklare folket inne i landet.

Det var lördagsafton. Arbetslaget hade samlats hos gästgifvaren, ty gästgifvaren var ett slags kommissionär. Han hade åtagit sig att betala dagslönerna för folket, och om en halftimme skulle utbetalningen äga rum. Jämte arbetslaget hade där samlats en mängd annat folk, ty aftonen var vacker och gästgifveriet en medelpunkt för bybefolkningens promenader på lediga helgdagskvällar. Också en del kvinnfolk hade kommit hit i hopp om en länge utlofvad improviserad dans. I gästgifvarens stora stuga sutto dock för tillfället endast fem till sex personer. Längst borta vid fönstret satt den vattusiktiga i sin rullstol, medan Adam stod vid spiseln, tittade i glöden och gång på gång strök sitt täta, lurfviga hår från nacken uppåt. Gästgifvaren ordnade vid bordet kopeker, rublar och en och annan vilsefaren mark i jämnhöga staplar, allt medan hans intetsägande prat ljöd i rummet. Brasan och aftonsolen stredo om väldet i det stora rummet, och det

var tydligt att brasan skulle vinna, ty aftonsolen tog af, men glöden tog till.

Midt under gästgifvarens tanklösa och tomma pladder kom den feta, blomstrande Kaisu in med en liten skål nysilad mjölk. Hon gick fram till spiseln, där Adam stod, och ställde mjölkskålen i hvalföppningen under spiseln. Hussnoken hade åter börjat sitt sommarlif. Den hade redan en vecka hvarje afton å rad krälat fram ur sitt vanliga hål i golfvet under spiselhvalfvet och skulle utan tvifvel komma fram äfven i afton. De andra fäste intet afseende därvid, men Adam, som i ormen såg en bild af djäfvulen, världen och vårt eget kött, draken, frestaren i paradisets lustgård, han som ur skriften lärt sig att med hela det semitiska folkets intensiva hat förfölja det ganska oskyldiga och nyttiga djuret, blef starkt upprörd öfver att man kunde tåla ett slikt odjur, ja därtill föda det.

Gästgifvaren log öfverlägset och började med nytt pladder om ormar och snokar.

— Ja, hvart land har sin sed; har man inte i er socken snokar? Vi tro att ormen för lycka med sig. Har inte Adam Pihlhjerta hört talas om snokkungen och ormriket? Inte?

— Nå, var tysta ett par minuter, ska ni få höra den sagan — ja, ä ni riktigt tysta, ska ni få se snoken själf; han kommer nog fram; solen har redan gått ned.

Jo ser ni, där i ormriket, där bor snokkungen.*) Han bär en gyllne krona med blixtrande ädelstenar. Om man i nytändningen går ut med en hund, som har bruna fläckar öfver ögonen, får man stundom se honom. Snokkungen regerar öfver olyckor, plågor och dödssjukdomar. När han om hösten ropar upp sina fjälliga undersåtar och någon bland dem uteblir, tager han reda på om han blifvit illa behandlad i det hus, där han bott, och om så är fallet, skickar han sjukdom och olycka öfver huset. Därför, när ormen en gång infunnit sig hos oss, föda vi honom väl, helst med sötmjölk, som om kvällarna ställes fram för hans kryphål. I aderton år har vår hussnok, precis i solnedgången, om det blott är stilla och tyst, kommit fram ur det där hålet. I aderton år har jag haft lycka och framgång och — men se där är ju vår lilla husorm: välkommen

*) Sagan om snokriket, liksom den om vampyren är af österländskt, antagligen slaviskt ursprung.

ormelill, hustomt och lyckobringare. — Riktigt; medan gästgifvaren småpratat och alla tysta hört på hans vidskepliga saga, hans långa meningar, många ord och vidlyftiga omsägningar, hade snoken krupit upp ur sitt hål. Det lilla hufvudet med de månformiga fläckarna bakom ögonen rörde sig af och an liksom spejande. Ormen kröp långsamt och rasslande, ty den var i sitt första hudbyte; skinnet stod redan i flisor och trasor kring dess buk. Djuret slog sina slingor under sig och med stöd af dessa spiraler lyfte det ungefär en tredjedel af öfverkroppen upp och böjde sig med denna del öfver mjölkfatet. Den klufna tungan rörde sig hela tiden som en perpendikel eller som antennerna hos en trefvande insekt. Snoken sänkte nedre delen af sitt hufvud i mjölkfatet och började suga upp mjölken. Adam, som stod tätt invid ugnen och med stark rörelse åhört gästgifvarens berättelse och nu med afsky sett det krälande djuret, stötte plötsligt sin klack i snokens kryphål, medan han, snabb som blixten, knep det förskräckta och hväsande djuret om nacken och med en förbannelse slängde ormen i de flammande glöden.

Djuret vred sig ett par gånger; så var allt slut; endast en svart osande strimma på de glödröda kolen visade hvar ett lif försmält i smärta.

Vredens rodnad steg upp på gästgifvarens feta, blanka panna. Han var just i begrepp att så kraftigt han kunde tillrättavisa förstöraren af sin lyckas järtecken, då Adam med dånande stämma ropade till honom: — Du Belials barn! Herren din Gud hafver du förgätit; men som Baals präster dyrkar du med ditt hus ormen, den gamla djäfvulen, som kvinnans säd skall nedtrampa. Hur säger Herran: »Du skall icke göra dig något beläte, ej heller eljes någon liknelse, antingen efter det ofvan till är i himlen eller det som krälar på jorden eller under vattnen. Bed icke till dem och tjäna dem icke, ty jag, Herren din Gud, är en stark hämnare.» »Si, jag skall låta allt ondt komma öfver dig och borttaga dina efterkommande och göra ditt hus som Jerobeams hus, som Besas sons hus, för det retandets skull, där du mig med förtörnat hafver. Och öfver dig skall jag sända mina plågor, öfver dina tjänare, dina barn och öfver ditt folk. Jag skall slå det med pestilentia, och det skall förgås.»

De förskräckliga orden, hopplockade ur de på förbannelser och hotelser om straff så rika berättelserna om Israels släkte, förfelade icke att nu som fordom göra sin verkan.

Gästgifvaren teg; hans frodiga hull fick talgens färg. Hans vattusiktiga hustru stirrade uppskakad mot straffpredikanten. Men den feta Kaisu, hvars slappa nerver voro inbäddade i det bleka köttet, skrek till af förskräckelse och föll i hysterisk gråt på bänken invid ugnen. De andra blefvo ytterligare uppskakade däraf, och bäfvande sade några bland dem: Adam har rätt, Adam har rätt.

Bifallet eldade hihuliten. Han for med handen från nacken uppåt sitt ruggiga hår, steg fram midt på golfvet, halfblundade och lät med öfvad tunga Herrans straffdomar falla som glödande skott öfver det syndfulla folket. Vid det högljudda talet och skriket trängde de kvinnor och arbetare, som stått utanför stugan, in. — Hvarför kommen I hit, fortfor han. — I ha'n kommit för att dansa och lefva i otukt, för att dricka denna djäfvulens brännande dryck, som nu kittlar edra svalg och strupar; men som på den yttersta dagen skall bränna eder som etterormarna i ökensanden,

som helvetets heta glöd. I kommen hit att dyrka Bel i Babel, den stora skökan, att tillbedja ormar och allt, som krälar i syndens smuts och dy. Men hvad ha'n I funnit här? En Guds tjänare, en Herrans profet ha'n I funnit, liksom fordom Achab en gång fann den gudsmannen Elia. Ty af Gudi talar jag; på hans skrift stöder jag mig. Icke talar jag af mitt eget tungomål, utan Herran hafver befallt det. Säger icke psaltaren (116 v. 10): »Jag tror, därför talar jag»; och sade icke Herran själf: »Gån ut i all världen och prediken mitt evangelium!» Och huru säger aposteln (Rom. 10 k. 8 v.): »Ordet är hardt när dig i dinom mun och ditt hjärta; detta är det ordet om trona, som vi predikom.» — Åt hvem gaf Jesus den heliga anda? Gaf han den åt leviterna, gaf han den åt de skriftlärde? Nej och tusen gånger nej: han gaf den åt oss, åt de troende, oss, som bekänna honom. Vi hafva den heliga anda, jag, du, I alla, om I endast tron. Icke gaf han den åt fariseerna, åt de skriftlärde, åt dessa högfärdiga tjänstemannapräster, som Helsingfors nu, såsom fordom Jerusalem, spyr ut öfver oss. De äro legda herdar, hvitmenade grafvar äro de, gro-

dor, som komma ur den store drakens mun, otrogna herdar, som visa den väg, som för till förbannelsen, käril fulla af orenlighet, men utanpå skinande och blanka. Och liksom jag slängde ormen i elden, skall Herrans hand på den yttersta dagen kasta dem i den eviga ugnen, och där skola de smälta och smälta och dock icke dö, ty deras plågor skola lefva från evighet till evighet. Dit sänder han äfven eder, I alla otrogna, som förneken hvad jag nu lär.

Åskan i hans stämma tystnade, och den heliga vreden lade sig. Han aftorkade svetten, som sinnesrörelsen tvingat fram på hans anlete, och sade i blidare ton: — Så bekännen då edra synder, skriften eder och kommen till mig: jag, som är benådad och uppfylld af den heliga ande, skall förlåta eder edra synder. Men fallen icke på knä, ty så är hedningars och publikaners sätt. Stån upprätt, och högljudt mån I för mig, Herrans utkorade, bekänna edra synder!»

Nu steg en banvaktare, en af Adams ifrigaste lärjungar, fram till profeten, och till mängdens oerhörda häpnad sade han:

— Jag bekänner inför församlingen. Herre, se din tjänare har brutit emot dig. För tvenne år sedan har jag bedrägligt afhändt vår gästgifvare åtta mark och en rubel. Se här, jag återbördar dig dem.

Adam tog emot penningarna, gaf dem åt gästgifvaren, lade sin hand på syndarens hufvud och sade:

— Mattheus säger i 9 kapitlets 6 vers: »I skolen veta att människones son hafver makt på jorden till att förlåta synder.» Jag är en människones son, af fader aflad och kvinna född, och jag vittnar att dina synder äro förlåtna; och se, när du i tro anammat syndernas förlåtelse, ingjuter jag i din själ den helige ande; han vare med dig nu och alltid.

Kommen, kommen, fortsatte han, — I borttappade får af Israels stam, kommen allt flere, ty nu är den behagliga tiden; se nu är salighetens dag.

Och den vattusiktiga, som ingen på flere år sett röra sig från stolen, snyftade och sade: — Jag ville komma, men min kropp är som borttvinad.

Profeten vände sig till henne och sade med djupt allvar: — Stig upp min dotter, din tro hafver hulpit dig.

Och den sjuka steg varsamt upp på sina svullna ben och stapplade under hopens förfäran fram.

Ett under, ett underverk, ljöd det, och kvinnorna slogo sina händer samman i bäfvan. Adam gick stolt och triumferande emot henne, tog henne i sina armar, och sedan hon bekänt att hon utan sin mans vetskap föryttrat husets tillhörigheter och att hon försummat ordet, förlät han henne och ledde henne åter till hennes plats.

Ett under, ett under! Sannerligen är icke han en Herrans profet! Och rörelsen spridde sig som en smitta bland de närvarande. Allt högre och högre gingo vågorna i sjuka samveten och upprörda själar. Det blef en skräckens fest. Ångest öfver längesen begångna synder framkallade svetten på pannan och bekännelsen på läpparna, och där bekändes synder, som ingen för en timme sedan skulle yppat, om man ock hotat att rycka tungan ur munnen på honom. Synder, som nyss syntes så obetydliga, så rakt ingenting, alla

stego de upp från tidens mörker och dammig glömska. En hvar mindes nu med fruktan, som gränsade till vansinne, dessa synder, som förr syntes så lätta som fjunet i maskrosens fröhus, som musärten på barnens pärlband. Nu, nu hade de under denna gräsliga straffpredikan växt upp till stora, tunga rullstensblock, som lågo och tryckte på syndarens själ. Och under salta tårars bittra flöden måste de bekännas och det syndfulla hjärtat lättas genom förlåtelsens kraft. Medan några gråtande lågo på knä och vredo sina händer, rusade andra fram till Adam, som flammande af trosifver och i känslan af sin makt och sin ställning med imponerande lugn delade ut förlåtelsens ljufva balsam åt sorgsna själar och sjuka samveten. Ingen skulle i denna stund kunnat förneka det värdiga allvaret, den betvingande blicken hos denna högt begåfvade ande.

— Herrans frid vare med Eder! Säll är den människa, som Herran icke tillräknar missgärning, i hvars anda ingen falskhet är. Herrans ord är mäktigt. Hans röst sönderbryter cedrar i Libanon och låter dem springa som

en kalf, Libanon och Sinai som en ung enhörning.

Och du, stolte Tobias! Och han vände sig med helig vrede till denne, pekade på honom och sade: — Förhärda icke din själ i dag, utan kom ihåg att helvetes hand hafver omfattat dig och dödsens snara fallit öfver dig! En spöklik blekhet lade sig öfver Tobias' anlete; han vacklade och föll som slagen af blixten till jorden, kröp bäfvande fram till hihuliten och sade hviskande:

— Visserligen är jag den förnämligaste bland alla syndare; jag hafver förrådt Herren Zebaot. Och nu berättade han den oförrätt han lidit genom pastor Brandts orättvisa, att han varit sinnad att öfvergifva sin barndomstro — att endast faderns hotelse afhållit honom därifrån och nu — här afbröts han af snyftningar, så hejdlösa, att det blef honom omöjligt att vidare säga ett ord. Allt hvad han syndat och lidit under dessa veckor, allt hvad han förlorat, hans barnatro, modern, Anni, allt kom öfver honom. För allt öppnades med ens hans ögon.

Adam stod en stund häpen; det var en bekännelse, som han aldrig ännu emottagit af

någon nådesökande. Han visste ett ögonblick icke själf huru han skulle uppfatta Tobias, huru han skulle förlåta honom. En sekund tvekade han, men han såg huru hans omgifning med brännande blickar följde hans minspel; en obeslutsamhet nu, och den skörd han gjort för himlens gårdar skulle vara förlorad.

— Stig upp, min son, sade han långsamt; — du är närmare din frälsning, än du själf tror. Ty säll är den, som icke vandrar i de ogudaktigas råd och icke träder in på de syndares väg, ej heller sitter där de bespottare sitta. Se, hvad äro de, dessa statskyrkans präster? Ulfvar i fårakläder äro de. De gifva stenar i stället för bröd. Du har skilt dig från dem nu, både från den ena och den andra. Kom nu i din Herres jord; vi ensamma äro de rätta troende. Här flyter Herrans nådekälla. Dina synder varda dig förlåtna.

Och hänryckt, lycklig efter månader af andliga marter, föll den unge mannen Adam om halsen.

Salighet, salighet, nåd och frälsning, hördes det bland mängden. Jublande af trosnit och glöd, utstötte de halleluja- och hosiannarop samt korta, skarpa, hysteriska tjut och

suckar, bland hvilka hördes dessa hi och hu, som gifvit sekten dess namn. Under ljudeligt: Zebaot, Zebaot, brudgummen kommer, togo de upp en psalm, där männens bas ljöd djup som hafvets brus, de halfväxta pojkarnas skarpa stämmor som måsens skri öfver vågorna och kvinnornas gälla sopraner som strandpiparens jämmer. Under många tremolandos och ritardandos stego de heliga orden upp mot vårnattens bleka himmel:

Mitt hjärta nu rätt gläder sig,
min själ i Gud förnöjes;
min sak har segrat väldelig,
min ovän nederböjes.
Nu skall min lofsång spörjas vidt
och Herrans hjälp förkunnas fritt,
fast fienderna smäda.

Den starkes båge söndergår,
hans lust var ej fullbordad.
Men se, den svage seger får
och är med kraft omgjordad.
De mätta såldes bort för bröd,
men de, som ledo hungersnöd,
alls ingen brist förnimma.

Timme gick efter timme under bön och sång och tolkning af skriften. Sent tändes ljusen omsider, och heliga löften togos och gåfvos. Många voro endast uppskrämda, men många äfven varmt berörda. Mången drinkare gick hem med den fasta föresatsen att sluta med sin dryckenskap. Mången, som trott sig hvit och ren, såg att där var synd och elände hos honom, och många års hat och ovänskap gjordes upp med handslag och fridskyssar. Lyckliga, nöjda och bättre utrustade mot syndens frestelser och djäfvulens anslag, vandrade bröder och systrar hädan, en hvar till sitt. Och natten bredde sitt dunkel, och sömnen göt sin frid i dessa hjärtan, som nyss skälfde under Herrans gissel.

När huhilitpredikanten gick till hvila, sade han glad och belåten: — Den Heliga ande har verkat stora ting i dag.

